

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUČLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. V.

Turč. Sv. Martin, 31. Októbra 1874.

Číslo 10.

Jakú chcem pieseň?

Umky naše, Vily naše,
Vezmite ma do ochrany;
Dajte myseľ mojej piesni,
I chodníček vymeraný.

Myšlienku tú nech poznajú,
Že je z duše ľudu toho,
Ktorý je môj a ja jeho,
Ktorý znášal biedy mnoho.

Chodníček ten nech je taky,
Žeby viedol ku dedinke,
I do verných mesta domov —
K mojím bratom, ku rodinke.

J. Čajak.

Lipovianska maša.

Rozprávka zo života ľudu slovenského.

Spísal Dr. Gust. Kazimír Zechenter.

(Pokracovanie).

IV.

Vráťme sa trochu nazad.

Po chvíli, keď už všetci strelci stáli na svojich stanoviskách, ktoré jim Pobožný vykázal, a všetci začúchli, striehol Ravasy pozorne na všetky strany. Keď sa presvedčil, že ho nikto nepozoruje, kradol sa štvornožky jako líška cez bujnú kyprinu a rebríča. Zprvu fahal sa tichučko jako had, i vyhyboval opatrne šramotu; no keď sa oddialil od strelcov na hodný kus, vystrel sa a strmým krokom uháňal na dolinu.

Čertom hnaný švihal pomedzi haluzu jako kôpov. I netrvalo to dlho a už dosiahol vyhorený baň, samú to a pustú holotu.

Na smutnom pohorenisku stálo dakolko čiernych, šibenicam podobných pniakov; na vókol nachádzaly sa náhrobkom cintorným na vlas podobné výskyty a na nich čely suché, oškvrknuté haluziny vyvalených velikašov, brvná kôry pozbavené, biele, staby rozmetané rebrá obrov.

Vítané toto rajdovisko krahulcov zodpovedalo úplne rozorvanej duši Ravasyho.

Chytrý, no opatrne vyhol sa labyrintu drevených kostier.

Za každým vrzgom halúz, za každým druzgom, nohami zapríčineným, trhol sebou, i nedôverive jastril očima okolo seba.

Keď ešte mladinu, červenou bazou prarastenú, prebehol, zpusťil sa do samej doliny, na breh hučiacej Bystrej.

Z oprotivnej strany viedla, v tejto rozprávke už spomenutá, uhliarska cesta.

Hlboko vylizáný jarok obrúbený je strmými brehy a žulovými balvanmi.

Tam, kde sa dve hladké zápole najviac sblížovali, tvoriac úzky priesmik, kade voda úsilím penave blbotala, skákajúc šumotom zo skaly na skalu a ztade do krútnavej žumpy, — tam bol z tamtej strany na túto priechod, alebo lavica pre peších.

Dve nebárs hrubé prkná, bez operadla, spájaly dva protivné brehy.

Hlbka z tejto chatrnej lavice do riečky obnášať mohla asi päť siah.

Len silné, na také chodby ozaj navyklé čuvy, mohly krátku túto, ale vysokú lavicu, bez zakrútenia hlavy prekročiť.

A preto lavica táto nosila meno „Besník.“ —

Tu zastál Ravasy.

Vetiac zprvu na všetky strany, lahol si, priložil ucho k zemi, zatvoril oči, i pilne naslúchal. No nič sa mu podozrivého byť nezdalo.

„Toto je jeho chodník, keď sa na cestu vydáva, aby zeliny sbieral. Videl som ho a dobre videl, že hore dolinou ťahá, najdial musí o pol hodiny dojsť a touto lavicou preísť. Najlepšia je to príležitosť, abych sa ho bez podozrenia zprostil. Vypomstím sa bez hľuku a křiku!“

Takto rozjímal Ravasy, počúchal si ruky a dal sa do diabolskej práce.

Oprel pušku o skalu, vzal valašku a začal tenké slzajky úzkymi íverami rúbať. Ostrá valaška konala chytrou službu; ostrá rez hľboko vpaľovala do nadbútleho dreva. Keď bol hotový na jednom boku s podtínaním, oddal sa do druhého. Obe prkienka preťal od zpodku na tolko, že sa práve vlastnou váhou samé nezkydly. Oproboval potom poriskom, či sa lavica prehybuje, a natešený nad zdarom, uškeril sa diabolsky a počúchať si dlane, pozrel dolu do prepasti.

„Hu huj! keď sa tu zmele na tie tvrdé skaly, živý von viacej nevyjde!“

Prehodil pušku prez plece, pokročil na jedno strelenie hore, kde sa dolu strmým brehom medzi skalami a pichlavými kričkami namáhavo do jarku zpúšťať začal. Tam sa vtiahol pod skalu, ktorá jako strecha vystrčená bola. Široké listy mazornatého javora zakrývaly túto podmolu tak úplne, že ho zhora nikto vidieť nemohol. No, on mal pred sebou prsto ničím nehatený výhľad do podlavičnej škuliny. Učupený lahol si teda na postriežku, nameriac okále jako divý máčok do prepasti.

V hustých podhólnych lesoch, kde sa časté syhlice, močariny, žriedla, mokrade, zpariská, potôčky, jako i sňahy po dolinách a temenach hól vplyvom slnca paria, nastáva náhle i premena počasia; čoho následkom pomútenou rovnováhou povetria povstávajú periodické vetry, ktoré jako ľahko znikly, tak miestne ľahko zase zaniknú.

Práve vtedy, jako sa Ravasy na postriežke uhniedzil, zahrnel slniečkom podlizaný úst v Dumbierskych bralách. Šuchol sa skalinami ponad príbytky mereúnov, s bielym kúrom, vybehnúc silou mocou z hľbokého úplazu, ešte vysoko na profajšiu stranu. Zvrtol sa v polkole, zholil stromiská, jako by jich hrebeňom zčesal, viezol skaliská na chrbte a konečne na doline sa zastavil.

I čistého svedomia človek nad toľkým hrmotom v odľahlých holách musí sa preľaknúť. A zľého svedomia človeka, jako bol Ravasy a v tom položení hrišnom, v jakom sa nachádzal, muselo ho trhnúť! No nie, toho sa Ravasy nezduril, bo vedel, že to jeho pletichám nenie nebezpečným, že ho to neprezradí.

Ledva sa temný, zemou zatriasajúci hlas, odrážaný viacnásobne šedivými tvrdými bralami, ztratil, zdvihol sa spomenutý vetor. I skáče z vrcholca na vrcholec ihľín. Ráňané šúlky, semä rozsievajú, z haluze na haluz klepocú. Semä už dľho, už krátko krydlaté, poletuje vetrom na ďaleký priestor roznášané, krúfac sa vrtko okolo svojej osky. Kým vetor vo vrchovcoch mrmlavých stromov haruší, panuje pod rozprestrenými jejich ochrannými ramenami tichosť a pokľud,

ledva že štíhlá foremná bika preveliká (Luzula maxima) hlavičkou zakníše.

Od lavice, jako pokračovanie dvoch strmých zápoľ, fahal sa profajšou stranou hore grúnom hrebeň kolmo vystrčených skál. Týmto hrebeňom vinul sa chodník zpoza hôľ z Liptova jako priesmik do Lipového a blízkeho mesta.

V šumení duniaceho vetra čuť je ostré kroky dolu hrebeňom zpušťaajúceho sa chlapa.

Hlas bliži sa

Ťažkým krokom vykročí chlpská postava z tmavého lesa na otvorenú cestu

Tu vidí krížne cesty pred sebou nahor nadol a pred sebou choľníčok.

Pocestný zastane a zamyslí sa.

Polapí kapsu, vytiahne z nej balík v čerenej šatke. Vykrutí z nej tobolku, nazre do nej, ukladá bankovky, prisviedča hlavou. I jakoby netrúfal bezpečnosti, poobzeral sa placho a zase poukladal všetko a strčil do kapsy. Pravou rukou držal palicu, ľavou prítiskal o hlavu širák pred vlniacim sa vetrom.

Jakoby nič zlého netušil, vystúpil neznámy na osudnú lavicu

Nekolko krokov — slzaje zaprašia a nešťastník zletí do prepasti

„Ježiš!“ vykrične nešťastný pútnik.

Vetor odnáša povstaleý prach z lavice; i jako tento zmizne, tak ztratí sa i ohlas krátkeho strašného vykriku.

A bolo zase ticho.

Vetor fučal úzkostlive a voda ďalej šumotala svoju jednohlasnú pieseň.

Jedovatý pavúk sedí ukrytý v diere, pred dierou rozfahujú sa nim upletené siete. Jaknáhle strojník osidiel pobadá muchu v nitkách zamotanú, vyrúti sa na žertvu, aby svoju žižeň jej krvou uhasiť mohol. Práve tak vybehol zo svojho úkrytu ľutý ústrojník osidiel, pavúk — Ravasy

Jako keď chlapeci sykorku na lep chmatnú, dlanami radostne potlapkajú, takú radost mal i on. Držiac sa vисиачích nad vodou vymolených koreňov a vetvín, skákal zo skaly na skalu, i pospiechal do priesmyku. Zohol sa a naslúchal nad vystretým telom. Ono ležalo hore znakom, nohy visely vo vode, hlava spočívala na tvrdej skale, tvár bola

zakrytá ľavým, priečky prehodeným, ramenom, klobúk a palica plávaly dolu vodou

Zhovädilý Ravasy rozkročil sa na široko pred žertvou svojho oplanstva a so založenými na kríž rukama pasie si oči na dolámanom chudákovi.

„Tu si, tu pod mojimi nohami, spupný chlapče! Hej, abys vedel, že si ma darmo posmechu nevystavil! Nebudeš mi viac v ceste stáť pri krásnej Aničke. Už je po všetkom. Ano, včera si ma na haluz vyvesil, jako dáko cedilo a teraz tu ležíš, kým fa raci nepohlta!“

Na väčšiu potupu kopol nohou mrtvolu, mrtvola zatrasie sa a rameno, tvár zakryvavšie, zošuchne sa.

Ravasy shýkne! Chytí sa za vlasy, a vyleznuté, jako plánky, oči vyvalí na bládú tvár mrtvolu.

Nuž ale, zázrak na zázraky!

Nebol to vyžiadaný, očakávaný Janko, lež istý často do mesta chodievavší čipkár.

Ravasyho prechodil nevyslovný strach, vlasy mu dupkom stávaly. Prejímal ho i žiaľ, ale nie žiaľ nad zmárněným človekom, no žiaľ nad tým, že ten nešťastník nebol jeho sok, nenávidený Janko.

Čo tu robíš?

„To, čo sa z omylu stalo, odstáť sa už nemôže!“ pomyslí si.

A tak, aby i z toho osoh vzal a lakomosti zadosť učinil, odal sa do prehliadnutia kapsy. Prvé, čomu do ruky padlo, bola tobolka. Keď sa s jej obsahom obznámil, rozťahla sa mu tvár radostne.

„Ach!“ povedá, „to veru stálo za prácu, to bude do vena.“

I strčil tobolku do kabáta.

I zavadí do Jankovho od včerajšej roztržky vo vačku uschovaného končiaru

Zastane, bodne prstom do čela.

„Oh! oh! to myšlienka znamenitá, prevýborná. Tá sa odplatí. Ravasy, ty si chlap! No počkaj, Janičok môj roztomilý, keď si ty mne teraz takto uvrzol, musíš to preca svojou kožou zaplatiť. Chy, chy! Je to rozum, je to zlatá myšlienka! Tu na črenkoch zreteľne meno tvoje stojí vybité!“

Vytiahol blyskavý nôž, skúmal ho ostrazíte, pohladil dvoma prstami jeho rez, a chladnokrevne strčil až po samú rukovet do srdca zabitého čipkára.

A oplanské dielo bolo zakončené....

No, neradno bolo sa tu dlho baviť.

Po tom hriešnom čine vrhol sa jakoby pekelnými mátohami naháňaný nazad, a škrabajúc sa, kade zišiel dolu, na breh, utekal jako veverka hore grúnom.

Už či naplašený zlým svedomím a či len náhodou pochybel cestu a po krátkom behu octnul sa na pyrti. I stúpil chvatom jako splašený zver na hor. Keď vyplašený kos krydlami zatrepotal, čupil sa, skrýval, bojác sa i vlastnej tóne. Pyrt čím dial strmšia a užšia zametaná bola miestami poprelamovanými kladami. Pomedzi zapchnuté do zeme haluzy a popod klady jako cez bránu musel sa preťahovať. Nuž ale, strach dodáva nohy. Všetko to prevýšil a prekonal až na dve ohromné, jedná na druhú zavalené klady. Na hrubšom konci ležaly tieto klady do uhla, na tenšom rozopiate byly silným, asi tri stopy vysokým, stlpecom.

Bol to slopec ustrojený na medveďa. Z oboch strán slopca byly husté nepremožiteľné rárošiny.

Náhlivému zločincovi neostávala inšia cesta, jako lebo sa navrátiť, alebo cez slopec sa šterovať.

Volil poslednie.

Vyloží ruky na spodniu kladu a ľahkým posúňkom vyšvihne sa na ňu.

Hlava a prse prevažovaly sa už na druhú stranu.

Príťahuje za sebou pravú nohu — ale nešťastná, z ľavého pleca hore cievou obrátená puška zavadí o stlpec.... ten sa vyvalí.... a vrchnia kladu celou svojou váhou ovalí cez pás Ravasyho....

Ravasy sbláci.

Bola by ho kladu zaraz napoly roztrhla, no mohutná na površí dolnej klady čnejúca hrca prekázala úplnému jej schlopeniu....

Chriplavý vresk, krvou zaliaty, vyfrkol mu z prs.

Hlava, ruky z jednej, nohy visely mu z druhej strany. Tvár modrala, žily napuchly,

nosom kvapkala krv, jazyk vyplazený, na ústach biele peny

Biedny to obraz duseného, nie živého, nie mrtvého človeka!

Čas po čase volal o pomoc, hlasom slabým, chraplavým.

No, kto že fa tu, hriešny človeče, ďaleko v pustom lese pod holami počuje?... kto že ti tu pomocou prispeje? Tu ti len Pán Boh pomôže, jak ti skorou smrťou hrozné muky ukráti; ináčej darmo volás o pomoc, bo ťažké klady nemajú srdca!

Trup svíja sa krčovite, sťahuje, modre zapuchnuté ruky skrabú nechťami zúfale draplavú kôru; zase omleté dolu visia, kým túlavé veľiké mravce po tele nešťastníka pobehujú.

Či tento v pekelných bôlach postavený človek tu sa usušíť a od pažravých mravcov sjiedený byť má?

Ťažká ho veru dosiahla ruka Božia!

Tam, kde mal divý zver zahynúť, zahynie on!

Ten, čo druhému úklady staväl, zahynie sám v úkladoch.

Polozenie to hroznejšie nad všetky hrôzy!

V.

Jako to už vieme, usnul Janko len na krátko oproti ránu po prežitých búrných udalostach.

Vychádzajúce slnko našlo dychtivých strelcov hotových už pred mašou, i vkradlo sa, pobožkajúc mu zunované myhálnice, i cez tieňavé haluzy predelomovej jablone do jeho zelenej „spálne.“ Prebudenie nesúhlasilo s vedrým nebom. Hneď prvá myšlienka točila sa okolo včerajších výjavov a ačpráve čerstvý raňajší vzduch líca jeho rumencom ofúkal, preca jeho čelo obláčkom smútočným zahalené bolo jako hen tá homola na Solisku. —

A keď tam, tak povedajú, za rána hmla sa vláci, nasledovať má búrka.

Vstúpil do čistotnej chyžky, kde ho dobrá matka, poriadne vyobliekaná, za stolom vrčiaci kolovrat nohou krúťac, čakala.

Ozaj pekný obraz statočnej, milej, slepej babičky, hoden pera výtečnej Boženy Nemcovej.

Keď počula synov krok, zastala v priazdi, obrátila, jako to pri slepých obyčajne vidavame, zádumčivú, ale veľmi peknú matronskú tvár oproti Jankovi.

„Syn môj, už ťa dávno čakám, kde si bol cez noc, lôžko tvoje stálo prázdne.“

I podáva mu ruku, potiahnuce ho útko k sebe na lavicu; čomu sa on vlúdne podvolil. —

„Syn môj, ruky sa ti trasú,“ riekla opät. —

A keď mu tvár pošúchala, preriekla:

„Tvár ti horí, čo sa ti stalo? Duša tvoja nenie v pokoji! Sdôver že sa svojej matke, ktorej slncom a jediným svetlom si ty, syn môj drahý.“

Janko, ktorý svoju matku veľmi ľúbil a ctil, vyzrozprával pôtku s Ravasym, hádku s Dymákom a všetky prekážky hlboko zakorenenej lásky svojej.

Dobrotivá matka srdečne ho lutovala, ale neborká inšej potechy preňho nemala, jako ho odkázať na tú ostatnú appellatu, na pomoc Božiu, ktorá vraj skôr neskôr bohobojným istotne nevystane.

Po smutnom rozhovore vybral sa Janko von, do krásnej, a kto jej porozumie, vždy vernej prírody. A už to pravda, čo ťa všetko na svete opustilo, ošialilo, ona nie, ona ti vždy vďačne a rovnou mierou všetky svoje vňady, všetky krásy otvára.

Na pohon ísť nemal ani chuti, ani mu ťa vo spoločnosti pána Dymákovvej ísť neprichodilo. A tak teda prehodiac cez plece blachovú pušku, a s valaškou v ruke, vybral sa do doliny Lomnistej, aby byliny sbieral

Bola to jeho obľúbená zábava.

S klobúkom na hlave a do očí vtláčenným, zrakom do zeme upretým, kráčal v myšlienkach zahrúžený. Pekné skupeniny prírodných, výtvyry skál, pestrosť bylín, čo ho pred tým tak veľmi zaujímaly, teraz málo alebo nič pozornost jeho nepýtaly.

Dlho sa bez cieľa plietol brehom čapajúceho potoka, keď ho z Junčiarke šuhaj Fařira a Ravasy sbadali a poznali.

Netušiac ani čoby najmieň, čo sa okolo neho deje, netušiac strojené sebe úklady, približuje sa sťa nevinné jahňa k jatke, k osudnému miestu.

Nebol asnaď ďalej jako štvrťhodinku od Besníka, práve tam, kde sa cesta okolo malého, do doliny vybehujúceho, uhla krúti, keď mu tuhý prúd veterný širák z hlavy o zem mrští. Klobúk vetrom hnaný kotúla sa, kotúla. Janko beží za ním, aby ho poriskom prikvačil. Ale klobúk dobehne na kraj, zväži sa a čosi kamsi strmým brehom do veselej Bystrianky padne.

Nehnevaj sa, Janko, nehnevaj! Táto pletka ti ku spásu slúžiť môže. Božia vôla má rozličné cesty, ktorými nás chráni. Často, ba veľmi často to, čo sa nám v prvom vzniku zdalo byť škodným, dosvedča sa v následkoch byť osožným.

Z dumky vytrhnutý musel dobre nohami preberať, aby plaviaci sa širák prebehnúť mohol. Do behol ku vhodnému, viac prístupnému miestu; skočil dolu a pritiahol k sebe poriskom umočený klobúčik svoj. Aničkou včera darovaná kytka skvela sa teraz ešte živejšie na ňom, keď ju Bystrianka občerstvila.

A už sa chcel poberať tou istou cestou ďalej na pred, keď mu zrak padne na protějšíu stranu.

Tam oproti vyviera v hustej krovine červeno šmuntavý mädokys, pôvod berúc v starej zarútenej dolne. Tam ale, kde sa táto Slatinka s Bystriankou mieša, rastie utešená, na hustej pažiti, bujná jako kozuch rôznobarvá nezábudka. Milý tento, už neomodrý, už slabo ružový a žltkavý kvietok býval Aničke zvlášte obľúbeným. Modrá jeho farva uvádzala Jankovi Ankiné oči, červená jej líca a žltkastá jej vlasy na mysel. Neďivme sa teda, keď vidíme Janka nepriam pohodlne po hladkých a končitých skalách valaškou rovnováhu udrzujúc na druhú stranu nezábudkového rája putovať. Nedbal nič na to, že si nohy zarosil. Keď už mal hlavu mokrá, prečo nie i nohy?

Po krátkom namáhaní stál Janko v kvetinách a mal náležitú žatvu.

Keď jich hojne natrhal, sadol si pozvých na húžvatý koreň pod buka a uvil dva ozaj podarené vence. Jedon bol mienený do malej lipovianskej kaplnky, druhý ale Anke, ktorý jej Štefan doručit mal.

A sebe?

Práve mu padol v lono široký žltý zashnutý klenový list.

„Ach, to moja predtucha!“ pomyslí si a pozdvihnúc sa, strčí vence do blachovej pušky.

I začuje praskot.

Obzrúc sa v tú stranu, kade buchot počul, videl, že sa sprásilo.

Bolo to tam v kraji Besníka.

Domnieval sa, že sa bútyl strom vetrom rozklátený do vody zkydol, i nepovšimol si toho. —

(Dokončenie nasleduje.)

Mních.

Východnia povest.

Od Slováckého.

Jedon z mníchov na hore Sinaj v Arabii, trúdiac sa dľa sredovekeho obyčaje prepisovaním diel starovekých spisovateľov, na ostatnej strane prepísanej knihy dodal nasledovné slová:

V samotnej cele na Synaj klástore
Očakávam dávno, až vek môj pominie;
Modlím sa hľadiac na červené more,
Lebo po širéj Arabov púštine.
To je ovocie práce zákonníka;
To, tu, na bielom knihy pergamine,
Čo sa tou sponou sriebriistou zamiká,
Sú deje Ríma, dávne dumy rékov,
Vzkriesené mysle, ktoré už zaškryly,
Vzkriesená pamäť, dávnych veľkých vekov,
Ktoré bez písma, sta ľudia, pomrely.
Moja jich práca na ďalej zachová!
Pod mojím perom, vyrástly výrazy,
Pestre barvil som počiatocné slová.
Po stenách blystia svätené obrazy —
Purpury, zlato, i drahé blankyty,
Líčil som cudnou na obraziech rukou
Kniha tá bude pre veky naukou —
Knihu tú písal mních v cele ukryty!

Ešte zostala nezkalená strana,
Napíšem na nej príbehy kláštorné.
Bolo to roku — narodenia Pána —
V deň, keď sme zbojcov odbili nápady.
Keď už umikly modlitby večernie,
Pri smrtnom lôžku stál som — v ruke sviatosť —
Brat jedon mrel — pod zpovedou blady.
Zo srdca k srdcu, túto mlúvil tajnosť:

I.

Zpoveď mnícha.

„V zákonnej cele pod habitom mnícha
Dokonávam sám. — Vlož pod hlavu kameň,
Nech na ňom zosnem. — Noc temná i tichá,
Mysel moja vyschla, čo stepový prameň,
Ja sám usichám, jako palma vädne.

Niekdy na čele pokolenia Iudu
Stíhal som v pieskach z plátna mestá bladné;
Niekdy šťastlivý vsried núdze i trudu,
Neresti mizly bez šlapaje v oku.
Keď ma trápenia šliapla päta lutá,
Ryk som netlumil v srdci slzou zliatom.
Sám trpiac znal som, dať ranu hlbokú —
Môj meč potrafil — oceľ jeho krutá —
Tak možno bolo písať na ňom zlatom,
Jako ty perom na kartu širokú.

II.

Duša dumala. — Kolkoráz ďaleko
Stíhal som v stepách zniknuté obrazy,
Často som myslel, že už neďaleko
Spočiniem v tieni kvetistej oasy.
Nezdarné bolo i marné sledenie.

Raz západnieho vetrika povevom
Došlo ma divé melodičné penie —
Rozpustím koňa, ženiem sa za spevom,
Spev zvučal k nebu, na zemi, do kola!
Čím viac sa blížim, výraznejšie tóny:
Po chvílke uzrem zlatý kríž kostola,
Tým truchlým spevom vaše znely zvony.

Vojdem, stal som si, pri temnom piliare,
 Už nepamätám dojem v dávnej chvíli,
 V očiach mi leskly zlátisté oltáre,
 Vy ste spievali i sviece pálili.
 Stena sta nebo hviezdami pokrytá,
 Každá kolumna sta palma stepová,
 A na jej čele zlatý list rozkvitá,
 A pod jej päťou skala mramorová.
 Barveným okom slnka pablesk striela,
 I nesie obraz na skle maľovaný —
 A potom s dymom kädidiel smiešaný
 V hmlistých blankytoch utvoril anjela.
 V ten čas som neznal umné malovidlá,
 Len to som vedel, že anjel byť musí —
 Roztáľal zlatom maľované krýdla,
 Plával — i utkvel mi v dumnej mojej duši —
 Kopol som vieru otcov mojich starí!

III.

Hovoriš mníchu, že to dielo cnoty?
 Ale Bôh ťazkú na mňa zoslal káru!
 Dni moje trpké i plné hrizoty;
 Všetci odbehli, bratia ma zapreli,
 Sám otec preklial: choď dieťa neverné,
 Choď svetom i v ňom zostávaj poslednie!
 Preklial i všetci predomnou pomreli.

IV.

Jej krása večne tkvie v srdci vyrytá!
 Krása devína je krásou kvetovou;
 Čudne sa blyští, no prudko prekvitá.
 Ale keď ruža s partou šarlatovou
 Utonie kedy do mohyly piesku
 A divej hmly kúr skryje ju stepový,
 Ruža v ňom uschne, no nestratí blesku,
 Večne zachová list svoj rubínový,
 Jakoby včera rástla vsred oasy,
 Jakoby včera zlomená na pláni;
 Tak, ach tak, Zaru, kvitnúcu, od zkazy
 Mohyla mysle hasnucej ochráni.

Pamätám dosiaľ jej detinné slová.
 Hladiac na sňazné hôr Iranu štíty;
 Raz sa zpýtala: tam pod hviezd blankyty,
 Čo to za lampa blyští kryštálová?
 Hľaď na to temä, jaká ho páli žiar,
 Iste v hôr lone skryl mesiac svoju tvár
 A v alabastrách blyští sa ukrytý.

Neprešla chvíľa, predrel som strminy
 Sňahom i ľadom, — a v tak prudkom behu
 Priletel nazpät, že hôr tých kvetiny
 Kvitly nesené vo väze zo sňahu.

V.

Ja mal som brata — celé pokolenie,
 Bola mi verná dakedy rodina,
 Sdielala so mnou každé polozenie
 A teraz z bratov každý ma preklína,
 Každý mi strojí nástrahy obľudné.

Raz vracal som sa na koníku mladom
 Vo škvárné z lovu púštiny poludnie.
 Zpod kopýt metal kôň piesok ohnivý,
 Chvel sa znudený behom, smädom, hladom,
 Chyťal nozdrami vetra dych pálivý.

Predo mnou krížom Arab cestu koná,
 Zvolám na neho: postoj mladý bratku!
 Musíš mať vody, daj mi vody kvapku!
 Vidím, že vedrá sú ti naplnené.
 Vody! nie pre mňa, lež pre môjho koňa!
 A on mi na to: všetky vyprázdnené,
 Poslednie pre mňa plné na párrazy
 Zdochýnaj zradca! Giaur nechať nežije,
 Keby som kde znal na blízku oasy,
 Z ktorých ty piješ, lebo tvoj kôň pije,
 Vsypal bych jedu. — Bohdaj neochladlo
 Nebo, po ktorom duše vaše blúďa!

Tu zkríkne vztekľý: v živote veľbluda
 Pre môjho koňa najdem vody žriadlo!
 I oba zbrojou zablykli sme razom.
 Ostrá zbraň štekla v piesku vetrom hnanom,
 Protivník padol prebitý železom —
 Môj kôň mal vodu, — púšť turbán zo zlata!
 Pozrem mŕtvolu, — tá tvár pod turbánom
 Dobre mi známa — nemal som viac brata.

VI.

No, kôň mi zostal, letel po púštine,
 Kôň ktorý myseľ Araba preniká.
 Sľa pštrosov na stepách, keď krýdla rozvinie, —
 Ledva že zeme stopami dotýka, —
 Hríva koníka s vetrami pohráva — —

Pre Boha! kôň môj chveje sa i padá —
 Hladím, — tu v prsách tkvie strela krvavá.
 Otče môj, otče! úžasná to zrada!
 V tvojom som túle zrel tú strelu neraz.

Mojim konikom zatriasol smrti mráz,
Prskol i hlava na piesku polahla. — —
Prvšíraz na púšti srdce zastená
Prvšíraz zdala sa mi tak rozsiahla —
Stepy bez konca — ja nemal som koňa.

VII.

Hľaď, či to smrti poslanec vyslaný
Vletel do smutnej cely zákonníka?
Motyl, nie strojný v zlato drahokamy.
Ledva z hodobavnej z mŕtvych vstal mohyly,
I zas tak blízko pohrābu, svietnika.
Jako čalúny, čo rakvu pokryly,
Krydla a na nich „hnev boží“ písany¹⁾,
Čo mu tak ťaží, že ho v plameň tisne — —
Tak divý Arab, osudom stíhaný,
Dňom je pokojný i utlumí muky.
No, keď noc temné porozstiera tiene,
Zbraň v ruke jeho samovražná blysne;
Divý zrak vlepi na nebies veľebu,
Tvár má poblādlú, oči zapálené,
I vidno chvenie zdržiavanej ruky,
Sil.é, čo chvenie od hladu i smādu.

VIII.

Pekný náš kostol. — U stōp jeho valy²⁾
Spenenē mecú do skalísk úkropy.

¹⁾ Je to povernā domnienka pospolitých Arabov, že znaky na baršoňových krydľach truchloňa (Trauermantel) sū písmeny arabské i značia „hnev boží;“ preto jeho shliadnutie považujú za istý znak smrti.

²⁾ Val, od slova valiif, je mohutná morskā vlna — Woge. Slovo to nenie nové, ani ukuvané, ale prichodí v starej slovančine a zachovalo sa do dnes v ruštine a poľštine. Z neho pochodí: balt = valiif = valif = balt. — Riečnu vlnu volali starí Slovania len prehodením písmen slova pradošlého: tá lav, odkiaľ naše: po lavif = plavif. — Chybne menujeme teda reku Labu, Labou, ona musela sa volať prvotne Lava = Laba. — Dōkaz: Starý dávny hrad nad ňou nevolā sa až do dnes: Labenburg ale Lauenburg a v dokumente jednom tohože mesta z roku 1658 je písanē ešte: Lawenburk = Lavibor, jako z Ratibora dnešní: Rattenburg. Žiadna rieka Slovanom znāma nemá koncovky: ba, lebo b nenie prvotné, ale: e. Srovnaj: Drava, Sava, Morava, Orava, Šajava, Vltava, Lutava, Varnava, Trava. — Nemecké: Welle nenie rýdze, ale od: val pochodiae.

Stojí na brale, jeho kríž nad skaly
Sta pták vyletel až pod neba stropy.
A cudné palmy, púštiny krālovné,
Zdajú sa pri ňom čo chvejúce zelia,
Lístim zmietajú pavlače mramorné,
Stāby do prachu zložiť chcely čelā.

No spomni včera hodiny si rannie,
Keď na náš kostol napadli Arabi,
Strašlivý ohlas zahrnel v dvorane,
V klāstornej chyži sobrali sa mníchí —
No, čože značil, mníchov odpor slabý?
Chceli ste vydať kostolné kalichy,
Keď ja som zkríkol: „bratia, či nehodne
Māme sa poddať? Nech nás Bōh posmiela!
Chyťte do ruky žalmy i pochodne
I čierne šaty, i kríž Spasiteľa!“
Zvolām a s divým vyrútim sa rikom,
Do srdce Arabov tnú rúk mojich svaly,
Za mnou sa svetlá snujú dlhým šikom,
A zbožné hymnov zvuky sa ozvaly.
Nejedon lahol mníchā mečom zbojca!
Keď som na druhej vodcu sretol strane,
Videl si mníchū? — on padol z tej dlane —
Ja pozrem na tvár — nemal som viac otca!

A keď nešťastiu nechcel som uverit,
Konajúc riekol: „synu skryl som líca,
By si ma v boji neváhal uderit,
By špela v tvojej smrti duši rodiča.
Teraz, keď môžeš — teraz zapomínaj
Mŕtvych, a s tými čo žijú, teš že sa!
Ona — umrela — od hryzōt? železa?
Neznām — nezpytuj — len otca preklínaj!“

IX.

I pokolenie place si za krāľom
A ja poslednī z krāľov pokolenia,
Jako vciel matka, keď si v ūle padlom
Sedí truchlivā nad cerek hrobami,
I sama klesā do smrtného snenia.
Slza ma peče, — slza za predkami.
Ach, myseľ moja, tak cudnā, krydlatā
Kúpe sa v zrade i čo kvet prekvitā.

Teraz v mesiaci videl som tvár brata:
A keď mi oko podobnosti číta,
To znovu vidím tvāre otca ťahy, —
Znovu sa hlbšie oko moje vkrāda;
I znovu hľadí, znovu divo hľadí —

Z Ionu mesiaca vykvitá tvár bládá —
Znovu poznávam, — to jej tahy verné!
Smutné bez konca pamiatky vzrastajú,
I tak sa krevia čo cipresy čierne;
Blesk slnca mojej duši odnímajú. —

X.

To moje žitie. — Teraz smrť sa blíži.
V srdci vzrastajú tesknoty zasiaté.
Vyznám ti mníchu, barz pery na kríži.
Nosím na prsách amulety zlaté, —
Od nej mi dané dar to jej pokoný,
V nich je myšlienka koranu zavretá,
Nechvej sa — smysel Krista viery hodný.
Tak vraví prorok: „Verných duša svätá
Nech zavše láskou nenávisť odplatí;
A jako mušla srieborného lona,
Keď pod úderom bažných ľudí skoná,
Nech vlastných vrahov perlami zbohatí!“
Ach, mňa zradili priatelia i známi —
Mníchu, ty hnev mi ukazuješ z čela,
Nuž ztrhaj, ztrhaj, z prsú talizmany!
Muzulman, keď sa s amuletom delí,
Čuje ostatnie vzdychnutie anjela. — —
Ztrhaj! — — — Čo čujem? — či to vietor z cely
Smutne zašumel? ach! to jej vzdych čistý! —

XI.

Tieň devy arabskej.

„Či vzdych môj slova spovedné ti zkrátil? —
Zmizla som jako sna obraz barvistý,
Obraz trasavý i blady sa vrátil
Do tvojej mysli, keď máš zavreť oči,
Aby ťa znovu do sna ukolísal.
Rozváz — sen večný hneď, hneď ťa otočí
A ty sa o verš okrádaš koránu?
O ľubý, vzpomni, kto ten verš napísal,
Vzpomni na pekné krajiny Iranu
Pohľadni na mňa, tu som ti tak blízko,
Či sú ti moje neznáme výrazy?

Pamätáš krajov stepových ihrisko?
Tie cudné, ľživé pustiny obrazy,
Ktorých tieň vábi karavany deti
A keď sa zblíža vo hmlách sa rozplýva?
V nich teraz žijem, v nich tieň môj prebýva
Blady sťa iskra, hasnúcej pamäti.
Lučí mesiaca prinesla ma sem žiar.

Pozri tieň Zary teba neprerazí,
Smrteľná bladosť líca mi nekazí.
Peknou byť chcejúc, okrásliła som tvár
Barvami kvetín čarovného kraja.
Peknou byť chcejúc — zčerstvila som oči
Prameňom rosy — a vôňa v vrkoči
Je lahodiaca sťa vôňa rúz mája!
Vzpomni, ľuby môj — chvíľa sa už blíži —
Chceš, by sme boli večne rozlúčení?
Nuž teda odmršť ten čierny znak kríža
Odmršť lebo on, našim deliteľom!
Pôjdeme blúdiť pár blúdiacich tiení
V bludné krajiny. — Tam pred púšte vrelom
Večne nás skryjú z hmly tvorené palmy —
Vsried kvetov zriedla žblnkotom tam plynú —
Jasmín povieva zlatými kvetami,
Iné tam slnce žiari tú krajinu,
Iný tam mesiac sriebristý jasneje,
Sťa ether čisté vody kryštálové,
Čierne cipresy i stromy palmové,
Vetrík lístkami vôňnych kvetín veje.
A keď smrť časná zrak tvoj ti zacloní,
Žiť si budeme samotní v tom raji —
Ani Araba kôň nás nedohoní!
Keď bude stíhať, darmo sa utrudí,
Na krýdlach vetrov po piesťine hmlavej.
Kraj náš čarovný a my dva v tom kraji
Zmizneme v stepách čoraz ďalej, ďalej,
Aby sme nikdy nesretili viac ľudí.

Pamätaj ľubý, zpomni na to jedno —
Prehovor slovo, sen tvoj nie ďaleky . . .
Ty mlčíš — chceš nás rozdeliť na veky!
Vzpomni, že nikdy nebudeme vedno,
I nikdy naše nespojá sa duchy — —
Ty mlčíš! — — —

Mnich.

Bože, zanikla, ó mníchu —
Preč so sviatostou — ja nemý i hluchy!
Daj mi otravy v posvätnom kalichu,
Alebo mi svätý navráť verš korána!
Či čul si? — smutná to rozmluva bola —
Či čul si? — — —

Zpovedník.

Bratre, dúfaj v nebies Pána,
Ty sám sa strašíš — obraznosti slová
Bral si za rýdze výrazy device.

XII. Mnich.

Otče, zhršil som. — Hnev Božej pravice
Rozkruší srdce testknotami vriace.
Mníchu, kde kôň môj? kde kôň môj stepový?
Čo prudko letí cez púšte pálivé,
Šmierajúc skála i piesky kypiace —
Vody pre koňa, čo priam z brata krve!

Ach rýchlo, rýchlo, dokonaj som lovy,
Sotvá večerom tá chmúra nadplynie,
Ktorú som zbadal na rane ružovom!

Mníchu, keď potok liet prudký pomínie.
Zdá sa kráťuským, čo priebeh koňa byť;
I ja, keď trudno, nuž prudko chcel som žiť,
I nespočinul som v chládočku palmovom. —

XIII.

Nadarmo oči upieram ku nebu —
Ťažká smrť moja, — pieseň doletela
Ku mne z kostola, smutný spev pohrābu;
I zástup mníchov — nesú kríž, koberce,

I svetlá v rukách, i zakryté čelá,
Modlia sa za mňa, — vlnia dýmu kúry —
No, bez bolesti — — — chladné mnícha srdce!
Chladné modlitby, sta kláštora múry!

Von ma na stepy! — Na môjho konika,
Milšou mohylou oasa mi malá!
Ja poznám stromy, čo prosia pútnika
Šumom listviny, by zosnul v jich tieni —
A keď sa zblíži, javia radosť v chvení,
Tam¹⁾ stromy cítia, — tu ľudia sta skala!¹⁾

XIV.

Nech za mnou šumí, púšťou zvuk spiežový —
Možno, že Arab, čo jazdou sa strúdi,
Keď ho ten ohlas, pohrābný zobudí,
Kus sa spamätá i znovu zadrieme,
Svojeho kráľa minulosť vysloví —
A vo sne s kliatbou — meno mi spomenie!!¹⁾

¹⁾ Tomáš Moor v básni Lalla-Rovk spomína stromy, ktoré nápadným šuchotom listu vābia cestovateľa, ktorý šum po úplnom zblížení sa prestáva.

Petruškin.

Okresný lekár.

(Z „Deňniku poľovníkovho.“)

Od Ivana Turgenieva.

Raz v jaseňi vracal som sa z cesty zo vzdialeného pola, i prestydol som a ochorel. Na šťastie zastihla ma zimnica v okresnom meste v hostinci. Poslal som pre lekára. Po polhodine prišiel okresný lekár, človek to zrástu nevelkého, chudrľavý a červovlasý. Predpísal mi obyčajný liek na potenie, prikázal priložiť horčicné cesto, veľmi zručne zastrčil si pod výložok päťrubľovú bankovku, — pri čom však sucho zakašľal a hľadel na stranu, — a už sa chcel vzdialiť, no rozhovoril sa a ostal. Horúcosť ma mučila, predvídal som bezsennú noc a bol bych rád porozprával sa s dobrým človekom.

Doniesli čaj.

Môj doktor začal hovoriť. Bol nehlúpy, vyjadroval sa obratne a dosť zábavne.

Podivné veci dejú sa na svete. S mnohým človekom žiješ dlho spoločne a v priateľských pomeroch a neprehovoriš s nim ani raz uprimne, od srdca: s iným ledva že si sa obznámil — hľa: buď ti jemu alebo on tebe jako pri spovedi vyjaví všetky tvoje tajnosti. Nevie, čím som si zaslúžil dôveru svojho nového priateľa — no vypravoval mi pre nič a za nič dosť pozoruhodnú udalosť. I osmelujem sa jeho vypravovanie čitateľovi podať.

Budem hľadať, abych sa vyjadroval jeho slovami.

Nerāčíte znáť, slabým a trasúcim sa hlasom (bol to účinok nemiešaného Berezovského tabaku) — nerāčíte znáť zdejsieho sudcu Mylova, Pavla Lukiča? ... Nie ...

No, všetko jedno. (Odkášal si a pretrel si oči.) Teda ráčte vedieť: bolo to tak, jako bych riekol bez lhania, na veľký pôst, keď sa počal sňah rozpúšťať. Sedím u neho, u nášho sudca a hrali sme preferanc. Náš sudca je dobrý človek a milovník tejto hry. Naraz (môj milý lekár upotreboval často slovo „naraz“) mi oznamujú: Sluha sa doptuje na vás. Ja na to: Čo si praje? Doniesol vraj list — bez pochyby od nemocného No, dobre, — je to, rozumiete, náš chlieb Počujte, o čo sa jednalo: píše mi statkárka vdova, že vraj jej dcéra umiera: Prijďte pre Boha večného! — a kone vraj sú poslané. No, to ešte všetko nenie nič Ona býva dvadsať vrst od mesta a noc už nastala a cesty sú tak zlé! A vdova je chudobná, viac lež dva ruble nemožno očakávať a ešte to je pochybno, a asnaď sa budem museť uspokojiť plátnom alebo nečím tomu podobným. No, povinnosť je predo všetkým — umiera človek. Odovzdám karty stálemu údovi Kalliopinovi a idem domov. Pozerám: predo dvermi stojí vozík a kone sedliacke, — bruchaté, veľmi bruchaté, srst jich jako opravdivá plst, a pohonič sedí v activosti bez čiapky. No, myslím si, je vidieť braček, že tvoji páni nejedia na zlate Vy sa ráčte smiať, i poviem vám: našinec, chudobný človek, musí mať oči na všetko. Keď sedí pohonič jako knieža a keď nežmolí medzi prstami čiapku, ano do fúzov sa usmieva a bičom plieska — smele rátať na bohatých pánoch! Tu ale vidím, že tým vec nepáchne. No myslím si: Nenie pomoci, povinnosť predo všetkým. Soberem najpotrebnejšie lieky a vydám sa na cestu. A či uveríte? Sostva dostal som sa na miesto. Cesta je pekelná: potoky, sňah, blato, močariská, a k tomu pretrhla sa tam hrádza — na nešťastie! No prišiel som. Dômok je malinký, slamou krytý. V oknách je svetlo; vidieť je, že čakajú. Víta ma vážna starena v čepci. Zachráňte ju, hovorí, umiera! Ja hovorím na to: Neráčte sa znepokojovať Kde je nemocná? — Ráčte sem vojsť. — Dívam sa: svetlica je čistá, v rohu lampa, na posteli deva asi dvadsatročnia, bez pamäti. Žiari od nej žiar, dýcha ťažko: — horúčka. I nachá-

dzajú sa tam dve iné devy, sestry — sú nastrašené, v slzách. — Vypravujú: včera ešte bola úplne zdravá a jedla s chuťou; dnes ráno sťažovala si na hlavu a večer bola zrazu v tomto stave Ja jim zase poviem: Neráčte sa znepokojovať! — viete: doktorská povinnosť — a priblížil som sa. Pustil som jej žilu, rozkázal priložiť horčičné cesto, predpísal som mixtury. Medzitým hladím na ňu, hladím: no prisahám Bohu, nikdy nevidel som také líca jedným slovom: krásavica! Zachvátil ma žiaľ. Ťahy tak príjemné, oči Hľa, buď Bohu chvála, upokojila sa; pot na ňu vystúpil; jako by sa bola vzpomätovala; pozrela okolo, usmiala sa, prešla si rukou líce Sestry naklonily sa k nej, pýtajú sa: Čo ti je? — Nič, hovorí a odvrátila sa Vidím, že zaspala. No, hovorím, teraz musíme nechať nemocnú na pokoji. Vzdialili sme sa všetci na prstoch, komorná ostala. A v hostovskej izbe stojí už samovar na stole a vedľa neho jamajský rum: pri našom zaneprázdnení nemožno sa bez toho obísť. Podali mi čaj a prosia, abych ostal cez noc Privoľil som: kam som mal ísť! Starenka ustavične vzdychá. — Čo je vám? hovorím, veď neumre: neráčte sa znepokojovať; radšej si sama odpočinite, sú dve hodiny. — Rozkážte ma zobudiť, keď sa nečo prihodí. — Rozkážem, rozkážem. — Starenka vzdialila sa, devy odišly tiež do svojej izby, pre mňa ustlali postel v hostovskej svetlici. Tak som si ľahol — no, nemohol som zaspáť — jaký div! Zdá sa, že som sa darmo namáhal Moja nemocná nevychádza mi z pamäti. Konečne nemohol som sa premôcť, vstal som; myslím si: pôjdem pozreť, čo robí nemocná. Jej ložnica je podľa hostovskej svetlice. Vstal som, otvoril ticho dvere — a srdce mi tlče tak silne. Dívam sa: komorná spí s otvorenými perami, ba chrápe tiež, bestia! a nemocná je ko mne tvárou obrátená, a má ruky rozhodené, neborká! Priblížil som sa Ona zrazu otvorí oči a hladí meravo na mňa: Kto je — ? kto je to? Naľakal som sa. Nebojte sa, slečno, hovorím: som lekár, prišiel som vás pozreť, jako sa máte. — Vy ste lekár? — Lekár, lekár Vaša maminka poslala pre mňa

do mesta, otvoril som vám žilu, slečno, teraz sa ticho ráčte chovať, a za dva dni, dá Bôh, postavíme vás na nohy. — Ach, ano, ano, doktore, nedajte mi umrieť . . . smilujte sa, smilujte sa! — Čo je vám, Bože, čo robíte? Má zase horúčku, myslím si a pozrel som jej tepnu: skutočne horúčka. Pozrela na mňa, — a vezme ma zrazu za ruku. — Poviem vám, prečo sa mi nechce uariet, poviem vám to, poviem . . . teraz sme sami; prosím vás len, nikomu . . . počujte . . . Naklonil som sa; pritiskla perny k samému môjmu uchu, dotýka sa mi vlasmi líc, — priznávam sa, že sa mi samému hlava točila, — a počala šoptať . . . Nič nerozumiem . . . Ach, ano, veď blúzni . . . Šoptala, šoptala, no tak chytro a jako nie po rusky, dokončila, zachvela sa, sklonila hlavu na podušku a pohrozila mi prstom. — Dajte pozor, doktore, nikomu . . . Uspokojil som ju, podal jej piť, zobudil komornú a odišiel.

Tu opäť zašňupal si doktor a ostal na niekoľko okamžení jako socha.

No, pokračoval ďalej, proti môjmu očakávaniu neoblahčilo sa druhého dňa nemocnej. Ja som sa zadumal a rozhodol, že ostane pri nemocnej, ačkoľvek ma iní nemocní očakávali. A to viete, zanedbávať nemožno, trpí tým prax. Po prvé ale bola nemocná skutočne v nebezpečenstve a po druhé musím sa priznať, že som jej bol veľmi naklonený. Pri tom sa mi celá tá rodina ľúbila. Ačkoľvek neboli bohatí ľudia, boli preca veľmi vzdelaní, jako zriedka najdeme . . . Jich otec bol veľmi učený a spisovateľ, no zomrel v chudobe, nezanechajúc žiadneho imania, mimo bohatú knihovňu; no hľadel dať deťom výborné vychovanie. Či preto, že som sa staral o nemocnú lebo z inej príčiny, obľúbili si ma v dome, jako bych patril k rodine. Medzi tým zhoršily sa tak cesty, že sa stalo všetko spojenie s mestom nemožné, i lieky mohly byť zaopatované len s najväčšou núdzou z mesta. Nemoc nelepšila sa . . . Deň odo dňa, deň odo dňa . . . (Tu sa lekár zamlčal.) Skutočne neviem, jako bych sa mal vyjadriť . . . (Opäť si zašňupal, vzdychol a odpil trochu čaju.) Abych sa bez okolkov vyjadril, moja nemocná zaľúbila sa do mňa,

neviem, jako sa to stalo, ale je tomu skutočne tak (Lekár sklopil oči a začervenal sa.)

— Nie, pokračoval živo: — a jako sa zaľúbila! Pravda, treba znať, čo to bola za deva. Bola vzdelaná, rozumná, mnoho čítala, a ja som latinu skoro už úplne bol zabudol. Jako osoba ukazuje (pri tom pozrel lekár s úsmevom po sebe), mám sa, myslím, čím pochváliť. A hlupákom som sa tiež nenarodil: biele nedržím za červené a nečo len už dovediem tiež posúdiť. Porozumel som na príklad veľmi dobre, že Alexandra Andrejevna — menovala sa Alexandra Andrejevna — necítila ku mne lásku, no, abych sa tak vyjadril, priateľskú náklonnosť, úctu. Snad sa sama vo svojich citoch klamala, no jej stav bol taky: ráčte sám posúdiť . . . Ostatne pokračoval lekár, ktorý toto všetko bez oddychu vypravoval s patrným nepokojom: — myslím, že som sa trochu podriekol. Ale tak ničomu neporozumiete . . . dovoľte teda, abych vám všetko po poriadku vypravoval.

Vypil čašu čaju a vypravoval pokojnejším hlasom.

Mojej nemocnej bolo čím ďalej tým horšie. Nie ste lekárom, milý pane, a nemôžte pochopiť, čo sa deje v našincovej duši, zvláste z počiatku, keď poznáva, že nemôže chorobu premôcť. Kam sa podeje dôvera v seba! Zmalomyslníš tak, že to nemožno ani vysloviť. Zdá sa ti, že si všetko, čos vedel, zabudol, že ti nemocný nedôveruje, že tiež ostatní zbadali, že si nevieš rady, že ti neradi sdelujú symptomy nemoci, že fa tajne pozorujú, že si šoptajú . . . to je nesnesiteľné! Je iste liek proti tejto nemoci, pomyslíš si: jedná sa len, abys ho našiel. Čože, keby to tak bolo tohla! Zkúsiš ten liek, a nenie to ten pravý! Nepopraješ mu potrebného času, aby mohol náležite účinkovať, hned upotrebiš ten, hned onen. Niekdy vezmeš na pomoc i lekársku knihu, snad je tento liek ten pravý, myslíš si. Napneš všetok svoj rozum, a snad, myslíš, osud . . . A medzi tým človek umiera, a iný lekár by ho mohol zachrániť. Je potrebné konsilium, hovoríš, neveznem odpovednosť na seba. A jak hlúpe v takom prípade hľadáš! Časom na všetko privykneš, nič podobného fa nedojme.

Keď umrel človek, nenie to tvojou vinou, ty pokračoval úplne dľa pravidiel. A jako sa pri tom trápiš! Ty vidíš, že ti slepo dôverujú a sám cítiš, že nemôžeš pomôcť. Takú tiež dôveru mala ku mne celá rodina Alexandry Andrejevny, a všetci zabudli, že je jich dcéra v nebezpečenstve. Zo svojej strany jim tiež ustavične opakujem, že nenie žiadneho nebezpečenstva, a sám si neviem rady Aby sa nešťastie dovršilo, nastaly cesty tak zlé, že bol pohonič celé dni na ceste pre lieky. A ja nevychádzam z izby nemocnej, rozprávam rozličné smiešne anekdoty a hrám s ňou na karty. Celé noci presedím. Starenka ďakuje mi so slzami v očiach, no, myslím si sám sebe: nestojím o tvoje dieky. Priznám sa vám uprimne — teraz nemám už príčiny, tajiť to — zalúbil som sa do svojej nemocnej. Alexandra Andrejovna oddala sa mi tiež celkom, nepripúšťajúc mimo mňa nikoho k sebe. Započne so mnou rozmluvu, vypytuje sa ma, kde som studoval, jako žijem, kto sú moji príbuzní, a ku komu jazdievam. Viem veľmi dobre, žeby nemala hovoriť, no nie som v stave, rozumiete, rozhodne nie som v stave, zakázať jej to. Stávalo sa, že som sa chytil za hlavu: Čo robíš, vrahu? Tu ma ona vezme za ruku a drží ju, hľadí na mňa dlho, dlho, odvráti sa, vzdychne a hovorí: Jak ste dobrý! Ruky jej sú tak horúce, oči veľké, tmavé. Ano, hovorí, ste dobrý, krásny človek, nie ste jako naši susedia nie, nie ste taký Jak je to možno, že som vás posiaľ neznala! Uspokojte sa, Alexandra Andrejevna, odpovedám: — verte, že neviem, čím som zaslúžil uspokojte sa, pre Boha, uspokojte sa bude všetko dobre, budete opäť zdravá Musím podotknúť, pokračoval lekár, nakloniac hlavu a pozdvihnúc obrvy, že sa ony málo so susedmi stykaly; malí neboli jim po vôli a s bohatými obcováť zakazovala jim hrdosť. Opakujem vám: rodina táto bola neobyčajne vzdelaná — bolo mi teda ľahko s nimi žiť Jedine odo mňa prijímala lieky mojou pomocou neborká vstáva, pozre na mňa . . . srdce mi mocne zabúši Medzi tým jej bolo ustavične horšie a horšie: Umre, myslím si, iste umre. Či uveríte,

že mi bolo tak, jako bych sa mal sám do hrobu položiť; matka i sestry pozorujú to, hladia mi do očí . . . a jich dôvera mizne. Čo? Jako? Nič, nič! — A jako nič? veď sa jej matie rozum Jednej noci sedím opäť samotný podľa nemocnej. Služka je tiež v izbe, chrápe a nemožno ju zobudiť: ochorela tiež. Alexandre Andrejevne nevedlo sa cez celý večer dobre; horúčosť ju mučila. Do polnoci bola nespokojná; konečne zdalo sa, že zaspala, aspoň ani nehýba sebou, spí. V kúte pred obrazom horí lampa. Sedím, zavrem oči a tiež zaspím. Naraz cítim, jako by sa mňa neкто dotýkal, a obrátim sa. Můj Bože! Alexandra Andrejevna hľadí na mňa s vyvalenými očima, ústa sú otvorené, tvár rozpálená. — Čo je vám? — Však ver, doktore, umrem? — Bože smiluj sa! . . . Nie, doktore, nehovorte mi, že ostanem pri živote nehovorte keby ste vedel počujte, pre Boha, netajte predó mnou pravý mój stav! — a pri tom dýcha tak chytro. — Kebych vedela, že musím umrieť povedala bych vám všetko, všetko! — Smilujte sa, Alexandra Andrejevna! — Počujte, nespala som, hladím na vás už dlho . . . pre Boha verím vám . . . ste dobrý, poč stný muž; zaklínam vás všetkým, čo vám na svete drahého, rieknite mi pravdu! Keby ste vedel, jako je to pre mňa dôležité Pre Boha, doktore, rieknite mi, či som skutočne v nebezpečenstve? — Čo vám môžem povedať, Alexandra Andrejevna uspokojte sa! — Pre Boha vás prosím! — Nemožno mi vám tajiť, Alexandra Andrejevna, že ste v skutočnom nebezpečenstve: no Bôh je milostivý! Umrem! umrem! zvolala radostne s veselou tvárou; nafakal som sa. — Nebojte sa, nebojte: pre mňa smrť nenie strašlivá. — Naraz pozdvihla sa a podoprela sa o lakeť. — Teraz . . . no teraz vám môžem povedať, že som vám z celej duše vďačná, že ste dobrý, krásny človek, že vás milujem! — Pozerám na ňu zadivene; priznávam sa: bolo mi pri tom úzko. — Či počujete? . . . ja vás milujem! — Čím som si vašu lásku zaslúžil, Alexandra Andrejevna? — Nie, nie, vy ma nerozumiete . . . ty ma nerozumieš! — Naraz natiahla ruky, uchytila ma za hlavu a

pobozkala ju . . . Či uveríte, že som skoro vykrikoval? . . . hodil som sa na kolena a zakryl hlavu do podušiek. Ona mlčí, jej prsty chvejú sa v mojich vlasoch, počujem, ako plače. Počal som ju tešiť, ujisťovať . . . už neviem, čo som všetko hovoril. — Prebudíte služku, Alexandra Andrejevna, hovorím . . . ďakujem vám . . . verte . . . uspokojte sa . . . Dost toho, Boh je s nami; nech sa prebudí, nech príjdu — čo na tom: veď umrem . . . Ale prečo si zmalomyslel? Čoho sa bojíš? Pozdvihni hlavu. Či ma snad ani nemilujete, snad som sa klamala? . . . odpusťte! — Čo to hovoríte, Alexandra Andrejevna . . .? Milujem vás: — Pozrela mi rovno do očí a rozťahla ruky! Tak ma obejmí! — Musím sa vám uprimne priznať, že nepochopujem, že som sa v tú noc nezbláznil. Cítim, že moja nemocná sama seba ničí; vidím, že nenie pri úplnej pamäti: pochopujem i to, žeby na mňa ani nemyslela, keby nepredpokladala, že musí umrieť: no je to trapné, umierať v dvadsiatom roku a nepoznať lásku: to ju trápilo, preto v zúfalstve chytila sa mňa. Pochopujete teraz? Nepúšťa mňa z objatia. — Ušetrite ma, hovorím, ano i seba ušetrite! — Prečo? odpovedá ona, čo máme ľutovať? Veď musím umrieť! — Tak hovorila ustavične. — Keď bych vedela, že ostanem pri živote a že budem opäť slečnou, haňbila bych sa veľmi, skutočne bych sa haňbila . . . tak ale čože? — Kto vám riekol, že zomrete? — Ach nie, ty ma neoklameš, ty nevieš ľhať, pozri na seba! — Budete žiť, Alexandra Andrejevna, vyličím vás; vyprosíme si u vašej matky požehnanie . . . spojíme sa svätými sväzky . . . a budeme šťastní. — Nie, nie, dal ste mi slovo na to: ja musím umrieť . . . prislúbil si mi to . . . ujistil si ma o tom . . . Bolo mi z mnohých príčin úzko. Často stávajú sa podivné veci, jako sám posúдите. Napadlo jej opytať sa ma na meno, nie na rodinné, no na moje vlastné meno. Na nešťastie menujem sa Trifon, ano Trifon Ivanyč. V dome nazývali ma vôbec: doktor. Nebolo inej pomoci — riekol som: Menujem sa Trifon, slečna! — zažmurila oči, zakývala hlavou a zašoptala čosi po francúzsky, ach čosi veľmi ošklivého a zasmiala sa

veľmi . . . Takým spôsobom ztrávil som s ňou celú noc. Ráno vzdialil som sa, jako oparený a po čaji navrátil som sa opäť k nej. Bože môj, Bože môj! nebolo možno poznať: len ju do rakve položiť. — Ujistujem vás na svoju česť, že ani teraz nepochopujem, jako som tieto muky pretrpel. Tri dni a tri noci žila ešte nemocná, a jaké to noci! Čo mi všetko nevyprávala! Posledniu noc, pomyslíte si, sedím podla nej a Boha ustavične prosím: Vezmi ju radšej už k sebe a mňa tiež! . . . tu zrazu chodí stará matka nepokojne po izbe. Večer som bol už matke riekol, že je malá nádej na uzdravenie, a žeby neškodilo, zavolať kňaza.

Nemocná, uzrúc matku, zvolá: Dobre, zes prišla, pozri na nás: mi sa milujeme; dali sme si slovo! — Čo sa to s ňou deje, doktore? . . . Div, že som pri týchto slovách do mdloby nepadol. — Blúzni, hovorím, horúčka . . . Na to hovorí nemocná . . . Dobre, dobre, nedávno si mi celkom nečo iného hovoril a tiež prsten si odo mňa prijal . . . prečo sa teraz pretvaruješ? Moja matka je dobrá: odpustí nám, porozumie nám, a ja umrem — nemám teda príčinu ľhať; podaj mi ruku! . . . Vyskočil som a vybehol von z izby. Starena, jako sa samo sebou rozumie, uhádla všetko.

Nebudem vás ďalej znepokojovať svojím vypravovaním; ano priznávam sa, že i mne je ťažko, všetko toto na pamäť si uvádzať. Druhý deň nemocná moja umrela. Bôh jej daj večné kráľovstvo! (doložil chytro doktor i vzdychol si.) Pred svojou smrťou požiadala rodinu, aby sa vzdialila a nás o samote zanechala. — Odpusťte mi, hovorila, som snad pred vami vinná . . . nemoc . . . verte ale, že som vo svete nič nemilovala viac lež vás . . . nezapomínajte na mňa . . . schovajte si môj prsten! . . .

Lekár odvrátil sa; pojal som ho za ruku.

— Ach, hovoril on, hovorme o nečom inom! . . . lebo či by ste si nechceli zahrať na preferanc? Nám nenie prospešné; oddávať sa vyšším citom: Našinec má ustavične len jednu vec na pamäti: aby deti nekričaly a žena sa nevadila. Musím vám povedať, že som od tých čias vstúpil, jako sa hovorí,

v zákonité manželstvo Jako že? . . . Kupcovu dcéru som si vzal, a dostal som s ňou sedemtisíc do vena. Menuje sa Akulina; pristane Trifonovi. Baba, musím vám povedať, je zlá, no na šťastie celý deň spí A čože preferanc?

Sadli sme si k preferancu po kopejke. Trifon Ivanyč vyhral odo mňa poltretieho rubla a odišiel pozde, spokojný súc so svojim vífazstvom.

Preložil *Sytniansky*.

Zrnká,

nasbierané na poliach národno-spoločenského života.

Z pozostalých rukopisov Janka Čajaka zostavil P. Dobšinský.

Myšlienky, vzniklé v mladistvej duši mojej pri vystúpení na pole účinkovania a pohybovania sa vo verejnom spoločenskom živote, mienil som zprvu nazvať „*Kvetmi*“ na pamiatku uschovanými. Veď kto z mladých nerád by sbieral kvety, ktoré pozdajú sa mu byť krajšími na poliach — a to zvlášť na zakvitlých duševných poliach mladosti?! Ale kvety — i tie na pamiatku uschované — vädnú. No, nechcel som, aby moje duševnie kvety povädly. Preto nazval som tieto moje duševnie plody pozdejšie „*Zrnami*“, keď v samom živote zkusil som, že čo z prvu bolo kvetom, to vyvíňovalo sa a zarodilo zrnom — ovocím života. Duch môj vyvíňoval sa v tom. Myšlienky staly sa zásadami spravujúcimi život môj.

I podávam jich mladistvým duchom slovenským, aby myšlienky tieto byly i u nich zrnistými zásadami, z nichž tvorí sa život, tvoria sa čistejšie a krajšie charaktery mužov žijúcich nielen pre seba, no vplyvajúcich tým ráznejšie i na druhých, na tvorenie života vókol seba. Oj, keby sme naozaj duchom tvorivým tvorili, silou rozprestieravou (expansivnou) šírili vókol seba život spoločenský rázny, zo zárodu čistej duše vo výkvetoch rýdzých zvykov i mravov národno-slovenský!

Málo je týchto zrn, tu na písme uschovaných. Ale myšlienka plodí myšlienku. Nechže moje skromné domysly budia vo vás myšlienky nové, myšlienky ráznejšie. A jestli nenajdete, žeby moje myšlienky byly, jako hovoríme, „z brusu nové,“ preca dosť bude

na tom, keď len najдете, že sú na bruse života nášho vyhladené, vyostrené, že sú zrná zdravého zárodu a tak schopné rozvitku, schopné života. Priložte myseľ i srdce k nim! Priviňte si jich k duši!

I.

Staviam dom — celú budovu života začínam si. Staváť bez priestoru, rozmeru a základu, to je nerozum, to daromná strata času a peňazí. Mal by mi život daromnou byť stratou? Priestor, na ňomž hybať sa, pracovať, staváť mám, vymeriava mi moje povolanie. Čo jak malé, úzunké, je preca draho, bo za cenu celej mladosti (jako prípravy k nemu) kúpené. Ostanem mu verným; bo „často tichá pastúchova chyžka více může pro vlast dělati, nežli tábor, z něhož válčil Žižka.“ Rozmery stavania či účinkovania určím si dľa sil a darov ducha i tela. Vyše schopnosti a vlády svojej kto podujíma, ten rozmeriava budovu na šír a na veľkosť, jakú nikdy nedostaví. Pochovaný bude v jej zrumoch. Ale základ, na ňomž stojí všetko, čo? Základmi života sú zásady krásy, pravdy a dobra, utkvené v duši nepohnute. Jak dľa nich konáš, staviaš budovu z ťažkého pevného kamenia. Neublíži ti jej ani oheň ani voda — leda jak by zviklaly sa ti samé základy v duši.

II.

Staviam dom — idem pestovať popri ňom sad ovocných stromov. Pre koho? Pre seba. Ale či dožijem sa sladkého ovocia

stromov? Požehnané úrody bývajú pozdné — a život tak krátky! Kremä sobec a lakomec myslí jedine na seba. Pre koho teda sadím a štepím? Oj, mám ja pre koho! Zelené Podtatránske nívy otčiny rozprestierajú sa tu predou mnou, po nich dediny národa môjho, z nehož som zplodený, v ňom i vychovaný. Srdce moje bije za vlastnú otčinu, za vlastní rod. Všetky city, myslí i skutky dobrej vôle posvätiť otčine a národu. Čo dobrého pomôže Bôh vykonať, to zarodí ovocím sladkým na dedičnej roli národa. I potomstvo na ňom občerství sa. Mňa občerstvuje povedomie toto k práci neunavnej.

III.

Pekne smýšľať, dobre chcieť v útrobach duše vznešenej, tomu naučil som sa za mladí. Ale či myšlienky pekné samy v sebe nebudú len bublinky mydlové, ktoré šuhajčok vyduje oproti slnku, by jak zaleskly sa tak prskly? Iste pevnejšiu treba jim dať podobu. Telo myšlienky je skutok. Pekné smýšľanie a dobré cheenie uzavreté v duši čo jak vznešenej, to je zhrdzavený a zaplesnený peniaz v truhle skupáňa čo priam maľovanej. Pekné city, vznešené myšlienky moje podte von na pole činu. Hrivny moje, púšťam vás do obchodu, aby ste sa zdesatnasobnily a — leskly zlatom života. Pekné túžby mladosti uskutočňuje muž; bojuje proti zlobe, hlása pravdu po okolí, zaštepuje dobré do srdc a duší tisícich.

IV.

Matka myšlienky zdravej je pokoj duše; matka skutkov je nezlomná dobrá vôľa. V sebe nedám natolko búriť náruživosťam, aby mi porušily pokoj duše. Zbúrené more leda zbytky krásneho korábu vyhadzuje na brehy, krásny koráb v ňom pochovaný leží. Vôľu dobrú činnú nesmejú ani zlomiť odpory, v nezdare nesmie mi ochabnúť. Strom zakorenený, pevne uzrastený, jednak víchry nelámu jednak v zparne a suchote lísta mu nevädne. Živí sa a mohútneje z hĺbky svojej. Muž pravdy žije a stojí z hĺbky duše, z hĺbky pevného presvedčenia a viery v Boha. Nezvráti ho žiadna nehoda — alebo i zlomený

vypučí znovu zo pňa a z koreňov nepohnutných.

V.

V čas búrky uchýliť sa — to opatrnosť múdrosti. No, pevný strom chýli iba konáre a letorosty po vetre, peň jeho vždy pevne stojí. Tej opatrnosti užijem, abych uchýlil sa, ustúpil v maličkosťach; no, zásady krásy, pravdy a dobra zadať nesmiem, ony sú pňom života i koreňom; s jejich zaprením zadal bych život — bol bych horšie jako zhynulý, padlý bojovník, bol bych za živa okýptený, za živa mrtvý.

VI.

Nový voz ide ťažko, vrzgá a hockde zasekne sa; bo nemá ešte osy vyhladené. Čím ohnivejší pohonič, tým viac zásekov — a posmeškov zo strany divákov. Ohnivo pustil som sa cestami života. Kolesá krútily sa ťažko, bo každý začiatok ťažký. Kolko u ľudí nevkusy a špaty, kolko tu povery a bludných domnenok, kolko zloby a nelásky, tolko záprekov a zásekov pre moju krásu, pravdu a dobro. Kto mal tu škodu, utržil si i posmech. Vrešalo to i svetu i mne do usú. Posmešky lžisveta upamätaly ma, že nepozorne honím kolesá. Smiernil som beh a stal som sa pozorlivejším.

VII.

Pozorovať znamená pri sebe byť. Zjašený duch, zplašené oko nikdy nepozoruje, čo deje sa vokol človeka. Nedaj vyplašiť sa z pokoja duše svojej, vysotiť sa z kolají saprítomnej rozumnej rozvahy a hľa! nestratíš nič labyrintu sveta, v ňomž blúdacieho prezradzuje tvár pomútená, myseľ vždy roztržitá. Z nekonečných zápletok, oklúk a zásekov sveta vyvedie ňa na úslnie života kremä neunavná pozorlivosť zo seba na seba a tak i na obstojeateľstvá tvoje.

VIII.

Ustavičná pozorlivosť je teda okom duše. Zavrels' oko — nevidíš nič; číra noc rozprestre sa vokol teba. Šťastie svoje pustíš

pomimo; búšiš hlavou o prvú stenu. Darmo budeš volať na opatrnosť, tej niet bez pozorlivosti. Pozoruj seba a zo seba svet!

IX.

Tie milé obstojaťelstvá života veru že sú prerozmanité: hneď prajné hneď neprajné, príhodné i nepríhodné, pohodlné i nepohodlné, raz šťastné raz nešťastné. Chvíľa to, ktorá každým okamžením mení sa, mračí i jasní sa, rmúti i teší. Buď a konaj vo všetkých obstojaťelstvách sebe, t. j. svojim zásadám, zásadám to pravdy verne. Tak nepustil si veslo života z ruky. Jednak povesluješ na búrlivom mori, jednak unášať bude ta tichá milá hladina oceánu k brehu a prístavu.

X.

Srdce človeka je to bájne bojište v skutočnosti, o ňomž poviestky hovoria v obraz-

nosti, že boj na ňom nikdy neprestáva, že čo popadajú jedni nepriatelia, to vyrastajú druhí zo samého bojišta jako zo zeme; ale pribúdajú vraj vždy i noví priatelia, bojovníci proti tomuže neprestajnému nepriateľovi. Nepriatelia človeka sú tu jeho vlastné prirodzené náklonnosti, žiadosti, náruživosti, vášne; priatelia sú vždy naproti týmto vznikajúce vnuknutie ducha a rozumnej rozvahy. Šťastný ten človek, kto proti bezuzdnému hnutiu prirodzených náklonností a žiadostí vždy môže do šiku postaviť lepšie vnuknutie ducha, rozumnú rozvalu a vôľu dobrú. Týmto priateľmi opanuje bojište a kde treba nieien ubije, umrtví tisíceroho nepriateľa, ale i pokorí, sviaže ho živého a učiní i vlastné náruživosti služobnými otrokmi pevnej vôle dobrého.

(Pokračovanie nasleduje.)

Prechádzky po svetovej výstave vo Viedni r. 1873.

Od Laskomerského.

VI.

Parkový priestor: pavilon liečivých vôd, pavilon rakúskych sporitelien, zdravotársky pavilon (Sanitäts-Pavillon). — **Rusko:** náradie z malachitu, kožušiny, pozostatky z Mammutha, koláče a mädoovníky, voskové výrobky, poľovnícke náradie, lekárstvo, školstvo, národopis, vojanstvo, kyrgýsky stan, pavilon severních plodín a v ňom Laponci a Eskymovia, pavilon malých detí. — **Parkový priestor:** Pavilon Lloydu, pavilon rakúskeho námornietva, Pharos, pavilon „Neue Freie Presse“, jask Monte Cenis. — **Grécko:** zemevid Attiny, starožitné umelecké diela. — **Turecko:** vypehaní Janičári, Bosniaci, stromy z Tunisu, Tripolisu a Egyptu, datle, starožitnosti Memphisu, Ninive, Babylonu a pyramíd, stan tureckého veľikáša, čalúny, kočiari, doháň. — **Parkový priestor:** pavilon pokladu Sultanovho, Cerele oriental, turecká kaviarňa, studňa Achmeda II.

Opustili sme výstavu Uhorska, i prezerali sme v parkovom priestore nektoré pavilony, kým sme sa odhodlali vstúpiť do ruskej výstavy.

Vstúpili sme do pavilonu liečivých vôd.

Keď sa človek k tomuto hygieinickému pavilonu blíži, cíti jakési ulavenie vniutorností; všetko, čo má zatvrdnuté mimo srdca,

to sa obmäkší. Liečivá moc vody prešla i do obradov nábožných, jak kresťanských, tak nekresťanských a síce zmytím z hriechov prvorodených, pri Turkoch a pohanoch nadobudnutých. Pod istým mnohý, jako v Karlových Varoch, tak v Gräfenbergu a inde hriechy na svojom tele spáchané, — a veru nejedon, jako prísny anabaptista, každoročne

zmýva. A nejednomu zatvrdnutiu vyslanec-kému, zo svedomitého sedenia v susednom snemovnom buffete poslému, „Deák forrás“ k voľnému príchodu dopomohol. S pobožným citom vstúpili sme teda do vodového chrámu Hygieiny, mysliac na slová sv. Písma: „A duch Pána visel nad vodou“... Tam dnu sídli s krátkym hrdlom, nadutým bruchom, cifrovanou zásterkou opásané a po sriebreným šinónom opatrené rozličného obsahu sklenice. Už väčšie už menšie, belavé, zelenkasté; no všetky obsahujú vodu, a síce vodu rozličnej obyčaje: tá oslabuje, tá posilňuje, ona stahuje, rozberá, mierni, dráždi, všetko tie vody na tele robia a pôsobia, čo len sami ľudia chcujú; to sú teda tie tak rečené „Mineral-Wässer.“ Už jakokolvek, tá príroda je raz dobrotivá, keď tu i tu dačo prekotí, hneď i hneď podáva nám zase prosriedky, by sme mohli zahojiť zadané nám rany. Tu teda sišly sa liečivé vody z ďaleka ku nemému sjazdu a hľadia na nás a my hľadíme na ne. Bol by sa ešte za chvíľku čudoval, ale napadlo mi, jak by sa reku tieto vodnatielkou napustené sklenice rozčuchmaly a zapcháče vyhodily, tu by ja biedny človek i s celým mojím konduktom vodami utopený v samom lieku zahynúť musel.

„Wasser find' ich überall,“ pomyslel som si a stúpál ďalej.

Čože to tamto zase za pavilon? Aha — rakúske Sporiteľne! Čože už tam, hriješny človeče, videť môžeš, asnaď spôsob, jako treba zmenky „in infinitum“ prolongovať, a či jako treba neohraničený kredit dávať?

Vstúpime dnu ostýchavo, jako obyčajne ľudia, ktorí zviklí sú do sporiteľne len úroky zplácať. Steny všetky oblepené sú výkazmi, úkazmi a všakovými skázami; na prosred siene stojí veľký pult s knihami. Z jednej strany a z druhej strany sedia tichúčko dvaja páni, jako vojaci pri Božom hrobe; títo dvaja páni majú frapantnú podobu dvoch Werthheimiek. Tu má byť názor všetkých „Cis.“ sporiteľnic. Dľa postupného výkazu prevyšuje Česko všetky krajiny počtom sporiteľnic. Česko počítuje 111, Dolno-Rakúsko 107 sporiteľnic. Najmieň má Salzburg a za tým ešte Dal-

matško, toto by teda najmieň sporivosti malo. Z oboru sporiteľnic je tu všetko dôkladne vyložené a vysvetlené. Statistický a historický priezor a pokračovanie všetkých „Cis.“ sporiteľnic podávajú navštevoateľom zdarma v dosť tlstých brošúrach tam na púdle nakopených.

Na pravej stene, kus v tóne, od málo koho pozorovaný, visí medzi dvoma billancami: „Soll und Haben,“ čudný, ináč ale veľmi dobre vydarený obraz. Dvaja páni zpúšťajú Harlemské jazero a vodu zpustenú naprávajú rovno na svoj mlyn a pílu. Ryby Harlemské trepecú na suchom, otvárajúce tlamy.

„Čože toto má za súvislosť so sporiteľnou?“ pýtam sa jednej z tých Werthheimiek.

Werthheimka pochyťí rafiku, ja, domnievajúc sa, že na mňa, uhnem sa, on ale celkom ľahko priblíži sa k obrazu a začne spôsobom známym, jako „Die wunderbare Mordgeschichte vom Räuberhauptmann Sóbry“ na radvanskom jarmoku, palicou ukazujúce a vykladajúce predstavenie vysvetľovať:

„Harlemské jazero je sporiteľňa. Ti dvaja páni, čo to jazero na svoju pílu zčapovali, to sú spravecovia sporiteľne a tie tlamy otvárajúce a na suchom trepotajúce ryby predstavujú sporiteľničných účastinárov.“

Výborne! bodaj že ta reku upečená hus kopla, ale taká veľká, jako pták Moa, čo som v „Australii“ vystaveného videl, aby ti priam niekoľko čreňových zubov ďalšieho luhania pozbavené byly! Výborne! Len z kade on to kopíroval? Zasmial som sa hrňčiar-ským spôsobom nad týmto nápadom. Na cestu dodatkom obdarovali ma ešte fotografiami výtečných, o pozdvihnutie sporiteľnic zásluhy majúcich mužov. Naše „Trans.“ sporiteľnice neboly bohužiaľ zastúpené, ináčej by sme sa boli i s našou Sv.-Križskou vzornou sporiteľnou sretli.

Takto naladený, pohľadom liečivých vôd občerstvený, pádil som „in contextu rei“ do zdravotárskeho pavilonu (Sanitäts-Pavillon). Do tohoto podlhovastého veľkého pavilonu vedú dve železnice, nimiž početné vozne tam dnu vystavené, doprevedené byly. Známou

bude snáď ct. obecenstvu, že mnohé národy, pohnuté súc náramnou biedou vo vojne poranených a okyptených vojakov, utvorily spolok zdravotársko-medzinárodný, ktorý dľa svojho vzniku menuje sa Ženevským, od mesta Ženeva vo Švajciarsku. Cieľ toho spolku je: všetko možné vynaložiť, aby sa osud pokaličeného vojína dľa možnosti ulavil a on pre človečenstvo spôsobilým udržať sa mohol. Všetci ti, ktorí sa tomuto vznešenému cieľu venujú, lekári, pomocníci, opatrovníci atď., označení bielym krížom v červenom poli, majú byť jako neutrálni od oboch a všetkých boj vedúcich strán respektovaní, nemýlení, svobodní, nehatení, ba práve vo všetkom podporovaní. Veď oni z lásky slúžia, rany čistia, hojajú, opatrujú bez rozdielu všetkých. Jim nenie nikto nepriateľom a oni sú každému pomoc potrebnému úprimnými, bezžisťnými priateľmi. K tomuto spolku pristúpilo mnoho krajín, on má na vela stranách vrúcnych podporovateľov a jednatelov. Spolok útlacitný vyvolil si za odznak biely kríž. Ozaj vyslovuje symbol, že je vojna krížom, utrpením pre bedakajúce ľudstvo. Ale vstúpme do tohoto čisto ľudského chrámu bratstva a milosrdenstva. Vonku na pravo od vchodu stoja šiatre náradím potrebným vystrojené slúžiace za poľné nemocnice, aby na náhlo chorý pod strechou v čerstvom povetrí síce, ale bez vplyvu zlého počasia opatrovaný byť mohol. V samom pavilone pozornosť na seba obracajú dlhé dva vlaky na pripomenutých železnicach stojáce. Do vlakov svobodno vystúpiť a môže jich obdivovateľ pohodlne pozdlž všetky vozne prejdúc poprezerat. Rozumie sa, že keď tieto vlaky výlučne pre chorých a ranených vojakov určené, sú i dľa toho vystrojené. Oba vlaky majú svoje zvláštnosti a cnosti, no hlavnie srovnávajú sa v tom, poskytnúť chudákovi a nešťastníkovi pohodlie a ulavenie čo najmožnejšie. Tu máš prvý vozň jako bývanie a spádlo pre lekárov, druhý vozň so stolom operatívnym, kde pod samým behom vlaku dľa potreby rany vyrezúvať, údy odpilovať, vôbec operácie náhle a predbežné vykonávať môžu, k tomu sú i stoličky, škríne, kde poručené

lieky a ranhojičské stroje poriadne, vkusne poukladané sú. Inspekciu vedúci lekár musí tam vše jedon na pohotove bdieť, vo dne i v noci, a aby ho dlhá chvíľa alebo drienoty netrápily, má naporúdzi i vyberanú malú knižnicu. Nasleduje vozň pre opatrovníkov so všetkým náradím, za tým vozne, vlastne už nemocnice pre chorých a ranených bojovníkov. Po boku stien vo dvoch troch radoch sú hundy (Hängematte) čili posteľe, kde dodrúžgani nešťastníci ležia. Tie ložiská sú veľmi umele, veľmi vtipne hotovené tak, aby chorý dľa poranenej čiastky tela primerane ležať a požiadavkám prírody vyhoveť mohol bez toho, žeby ho hýbať museli. Pri hlave má poličku, tá sa roztahovať a na všetky strany pohybovať dá, aby si chorý už či liek, keď môže, lebo polievku odložiť, svetlo postaviť, ba čítať lebo písať mohol. Je tam vo vozňoch nemocníc všetok k jiedlu, smývaniu a inší potrebe chorých zodpovedajúci riad, veľmi stručne a preca primerane povykľadaný. Abych nezapomnel, musím dodať, že vo vozne opatrovníkov sú i malé sporáky, aby teplé lieky, obklady a voda vždy napohotove byly. Konečne nasleduje kuchyňa, kde sporák, piecky, kotle a všetok v kuchyni potrebný riad a zásobnica potravín veľmi pekne složené sú.

Tieto vozne dajú sa pravda len tam, kde železnice jestvujú, upotrebiť; nuž ale rozum a dobré srdce maly zreteľ i na to, aby chudák vojak i z bojišta až na železnicu, alebo aspoň na bezpečné miesto, alebo do šiatrovej nemocnice odpelaný bol. K tomu cieľu je vela vzoriek vystavených, malých i veľkých vozíkov a vozov, šragiel a nosidiel. Vozíky sú také, čo jedon chlap na spôsob taligy alebo fúrika pred sebou tísnuť môže, s jedným, s dvoma alebo troma kolesami; potom na jednoho koňa a tie väčšie na 2—4 kone. Na menších vozíkoch sú lôžka jedno nad druhým po zdlžky a šírky voza na 2—4 patrá a poňvou pokryté. Lôžko vytiahne sa jako fiok z kastne, ranený uloží sa naň a strčí sa zase nazad, a ti chudáci trčia a stenajú v tom fioku, kým kone cvalom uhánajú. Vo veľkých vozoch sú hundy na bokoch, pohyblivé na perách tak, že pri

najväčšom cvale urážku chorý neutrpi. Prosríedkom je priechod pre lekára lebo opatrovníka a v predku voza malý sporák na zohriatie polievky, thea lebo vody. A to je všetko na voze. Vidíš tam ešte stá a stá vzoriek postiel, nástrojov ranhojičských, umeleckých údov tela, čo sa substituujú miesto utratených, tak vtipne hotovených, že obe ruky a nohy môže mať odrezané a nahradené robenými, i môže Mennuett tancovať a vidličkou halušky jiesť; ačkoľvek to každý vďačnejšie vlastnými paprčkami vykoná. Vidíš tam apathekárské vozy, lekárnické kapsy, ranhojičské kreslá, pristrojených zdravotárskych vojakov vo phanthomoch. No, všetko, všetko, čo pohľad má ku tomuto cieľu, t. j. ku liečeniu, opatrovaniu, pomoženiu, ratovaniu okaličených vojakov.

Krásne je to, pekné je to vidieť, a istotne každý človek, čo ešte dáky kus citlivého strapca na tom mieste, kde srdce klope, nosí, každý pozerá pohnutou myslou na obširné divadlo k ulaveniu miserie ľudskej. Pekné je to, pekné, — ale či to musí byť? Ej na moju dušu nie! A haňba, posmech ľudskému pokoleniu, že na takéto pomôcky zamýšľať musí. Nuž však, keď na to pomyslíš, koľko nešťastníkov nič po nič pre spupnosť dajedených vládožníkov trpí, nuž sa ti koža ježí, jako tie smreký hore grúňom. Nebíte si samochťiac z falošného pochopu cti rany, potom vám nebude treba vášmu v tom spore najnevinnejšiemu bratovi rozšklabené rany a podrvené kosti sliapať. Nuž, ktorá že obec kupuje strekačky, aby potom mohla bezstarostnejšie domy svoje podpalovať? Ktorý chirurg si opatrí ranhojičské prístroje, aby tým k vôli mohol nohy lámať? Pekná vec je tá ženevská konvencia, ale práve ona obecnstvu uviedla pred oči hrozné, k ustrnutiu hrozné následky besnoty ľudskej, t. j. vojny, tej špiny a ohavy, čo zdravým ľuďom údy trhá, čeladných vychovateľov marní, spokojným občanom domy páli a úrody šliape. A táto furia, ponač sa velikášom tak páči, je jako dáka potreba sankcionovaná. Preč vojny, preč tú moru, veľkopanskú passiu, preč tú ľudskú poľovačku a všetky tieto hroznepekné veci potrebné nebudú! „Sublata

causa tollitur effectus.“ Prestáva-li príčina, prestáva tým i skutok . . . Verte, ani všetky tie anglické a americké, ruské a francúzske delá, tie muskety, zadovky, kule a vôbec všetky jich boriace a mordárske nástroje moju vniutornosť tak nepobúrili, jako pohľad na túto milosrdnú výstavu. Ďakujem ti ja pekne, keď mi prebiješ hlavu, odstrelíš nohu za tvoj kus flaira a drevenú nohu!

Týmito myšlienkami obťaženi opovážili sme sa prestúpiť do Ruska: No najprv sme sa dobre poobzerali, či nás za kaftan nechmatnú. Ale nie, však sme teraz už, jako s Talianom, Prusom, dobrí kamaráti i s Rusom a dobrí susedia, prirodzeni spojenci. — Z uhorskej výstavy jedon krok, pravo v bok, a si v ruskej vystave zmok! — Ruská výstava prekvapila mnohých; a mňa nie, lebo som bol nepredpojatým. Vedel som, že je Rusko veličzné, veľké, mocné, bohaté a nie tak barbarské, jako ho ľudia o mnoho barbarskejší od neho vykričali.

Čelustie svojej výstavy ozdobili Rusi vecmi, ktoré sebe rovných nemajú. Sú to ozdoby z malachitu, medenného to kovu na spôsob furnierov píleného a upotrebeného. Mazor (fiador) krásneho zeleno-pruhastého kameňa bol utešený a stolíky z neho 200—400 zl. cenené, boly majstrovským arcidielom. Kastničky, nádoby, šperkovne atď. z neho hotovené neboly na spočítanie vela. Už Nikolaj I., cisár ruský, bol obdaroval slavného diplomatu kn. Metternicha dvoma malachitovými vázňami, ktoré všeobecné obdivovanie vzbudily. — Čo schádza severním stranám Ruska na rastlinstve, to vynahrádza jim dobrotivá príroda na bohatých, drahocenných kožušinách. A zajiste kožušené háby boly krásne. Medzi všetkými výstavníkmi toho druhu prvé miesto zaujal Arcirus Grünwald M. z Rígy. Čo ten tých koží nazodieral, to bola hrôza, ale jedna krajšia nad druhú. Bol i sám vo svojej koži prítomný, chlap zdvorilý, chudrľavý, srednej postavy, nohy mal — jako teraz módné na stolíkoch — kus vykrútené. Nápadné mi bolo pri tomto kožušníkovi, že jako jeho kožuchy hustými dlhými vlasmi a škutinami oplývaly, tak jeho temä tým menej takýmto pokrývadlom honosiť sa

mohlo. Plešivý bol jako koleno. Jeho brat Pavel Grünwald vystavil zapcháče z korku. Keď sme sa už vymotali zo sbierky morských medveďov, sobolov, zubrov, lišok, vlkov a tomu podobnej družiny, obzrel som ešte i pozostatky Mammutha, na severných brehoch Asie v lade naleznuté. Musela to byť za kočoňa (huspenina) z tolkej ohavy! Bol ešte s mäsom, kožou a srstou nalezény a v žalúdku mu našli nestrovený rastliný krm. No, a ten si už tam len pár tisíc rôčkov vysedel! Bol že by to kalpak pre dákeho vicišpána z tak vzáctnej a ozaj starožitnej kože! —

Díval som sa na divné koláče a mädovníky. V obore tomto sú Rusi veľkí majstri. Jedon mrván ležal pod sklom tak veľký, že mohly na ňom štyri osoby stolovať, hrubý bol na 4". — Krásny a rozmanitý je tiež tovar voskový. — Čím Rusko zvlášte vyniká, je juchta. Juchtového remeňa je tam drahne. Celý ten priestor páchne z ďaleka už juchtou. Mnohým ten zápach vonia, no ja by som si takou pomádou nežiadal vlasy mastiť. Z tohoto remeňa hotovené boly i kvety, a ačkoľvek veľmi umele vystrojené boly, preca táto móda dľa môjho zdania prírodu najmieň napodobňuje. Čizmy, čizničky a topánky, vôbec obuv, je veľkej dokonalosti. — Okrasné výrobky zo zlata a sriebra závidia s francúzskymi, ba zdajú sa jich prevyšovať.

Vkusne objavuje sa poľovnícke náradie paňskej izby. Látkou toho náradia sú srnacie nohy a jelenie rohy, obtiahnuté kožami tých samých zverov. Tak tiež veľmi jemné sú sane z jeleních rohov, s grznami bielych jako svieži sniažok morských medveďov.

I oddiel lekársky je zastúpený a síce potvorami krtičnými (škorfle). Vidat vyhrbené jatra a vykrivené bedry. I choroby rakové (Carcinomata) v jatrách, koži, kosti sú zastúpené.

Školské veci sú dôstojné. Medzi mnohými inými pútajú pozornosť výrobky technických škôl, menovite stolárska práca študentov, pofahom na staviteľstvo; tie sú tak precízne a čisto hotovené, že sa tomu človek poľudovať musí. Nikým nedostihnuté sú zemepisné práce. Tak hlboké, dôkladné stu-

dia a diela, jako Rusko v geografickom obore, nevydala žiadna krajina. Keď vážne dielo zemepisné pre nákladky veľké nikde vydané byť nemôže, najde istotne nakladateľa v Rusku.

V národno-pisnom ohlade podáva nám Rusko vela zaujímavého od najchladnejších až po vrelé krajiny. Môžete si myslieť, že pri tolkých národoch a tolkom priestore veľiká rozmanitosť panuje. Opísať to špeciálne nemožno. Tu len jedno pripomeniem a síce obyvateľov Turkestanu. V šiatre národnom v skromnom kroji sedí čeliadka na zemi a pchá jak pchá do seba šúlky — z hliny. Hlina táto obsahuje síce, jako zemepisci tvrdia, i ustrojné teda chovné látky, ale je to bars biedna potrava a len v čas núdze jej užívanie vyhovoriť a vysvetliť sa dá, ale i k tejto podivnej lahôdke títo bedári privykú, tak síce, že i potom, keď jich núdza nesilí, za ňou bažia a asi tak, jako bladochoré ženské (chlorotické) vápno, vosk, kriedu, zem atď. maškrtia. Známo je, že černoši na túto delikatessu navyklí, za otrokov do ďalekých krajín odvečení, takúto hlinu tam hľadajú, kopajú a nenajdúc ju, očividome miznú. Medzitým zemožrúti (Geophagi) sú sústavy slabej a krátkeho veku. I tito zemožrúti turkestanskí verne napodobnení vyrovnávali sa čo do barvy tvári, úprave tej hliny, čo ju v šúlkoch do seba pytlali. No slinky nám na to nesbehúvaly a len preca lepšie u „Kummera“ teláci „šnicel“, jako táto hlinená trakta.

Ovčej vlny má Rusko hojnosť jedna mi nápadná bola tým, že jej výstavník Kapkančičikov o moc dlšie mal meno jako vlnu.

V oddiele vojanskom opreté stojá ohromné železné tlácky k obrneniu lodí určené a inšie železné nástroje, z čoho mimo vojanskej ceny, zatvárať možno na vysoký priemysel železný. Námorníctvo je rozsiahle, všetkými možnými vzorkami zastúpené. Lode, pevnosti, mosty, vozy, lekárne, ranhojiéské nástroje, zbrane, t. j. všetkého druhu mordaárske nástroje. V tomto vojanskom oddiele páčilo sa mi najlepšie lodníctvo; to bolo vkusne a poučne rozstavené. Bola tam vzorka i tej lode, čo sám Peter Velký na nej pra-

coval. Peter Veľký teda tesáril na lodi, Jozef cisár oral; ten stal sa veľkým a tento ostal malým? Nie veru, potomstvo ho večne ctíť a vážiť si bude jako muža pre blaho ľudu zaujatého, muža veľkého.

Nedaleko rohu východného veľkej výstavy v kútiku schovaný, na tlačných programoch zapomenutý, stojí stan (stanak = šiator) kyrgýsky. Podobu má nafúkaného polmechúra, a je hrubou plstou pokrytý. Otvor do niutra je nízky, úplne štvorhranný; aby sa navštevatelia dnu netisli, založený je na tento čas povrázkom a tak voľno sa je len otvorom dnu dívať. Vniutorný priestor, ináčej dosť svobodný a veľký, pokrytý je kobercami a na tých koberecch sedia figury, v rozličnom položení rozstavené. Ponevác mimo vlezu iného otvoru nemá, je to tmavé, neprívetivé bývanie. Skoro sme teda s obzeraním tohoto kyrgýskeho palácu hotoví, i vyťahli sme hlavu z tohoto mechúra a obrátili sme sa do pavilonu severných plodín pána Siderova.

Bolo nám teplo, žiadali sme sa ochladiť, i s radosťou vošli sme teda do pavilonu pána Siderovho, do spomenutej to výstavy plodín severnej točky. Chladný vetrík zaveje ti kožou pri pohľade na tieto veci. Ľudia i zvery opatrené sú teplými kožkami proti nerestam silnej zimy. Lapponci a Eskymovia sedia na nízkych dlhých zvlačach, fahaných zubrom alebo psami. Pri štvornách zubrov pozoroval som odchodné od našej obyčaje priahanie v tom, že opraty neprefahujú chrbtom, ale od prs popod brucho. Je tam k videniu i všetko náradie biednych týchto a preca pomerne šťastlivých ľudí. Dľa našich pochopov je to jestvovanie mízerné. Dľa terajšieho bádania zdá sa, že tito ludkovia boli v dobe predhistorickej pánmi Europy vtedy, keď tu ešte až dolu po južnú Franciu prebývali s nimi jich i teraz verní druhovia zubry. Tak aspoň dosvedčujú valné nálezy rohov a kostier v početných hlinou a nánosom zaplnených jaskýň, v Belgiume, Nemecku a Francúzsku vedecky preskúmaných. Keď som sa tak zahľadel na tých v kožuchoch zašitých uzemcistých hustých mužíkov,

pomyslel som si: kto zná, či nie sme blízka rodina?

Uprostred siení vystretá leží veľryba, hrubá jako strom a dlhá jako hodný klát. S tou by si už naše kuchárky, a čoby hneď i p. Babylonovú knihu do litery nazpamäť vedely — čo počat neznaľy, či to s octom odvariť a či na paprikáš pripravíť?

Rozlúčiac sa i s touto „Gefrorenes“-výstavou, ta šli sme do pavilonu malých detí.

Tam vidíš všetky okolo detí potrebné veci, všetko, čo ku výchove jich telesnej a duševnej slúži a nescíselnú kopu hraček. Vzorky sú tu zo sádry, jako detváky opatrovať načím. Tak ku pr. leží decko na boku v postielke, s nápisom: „Takto dieťa spať nemá!“ Tu, kde leží dieťa hore znakom, zneje podpis: „Takto dieťa má ležať.“ Tam s preloženými na kríž nohami, o laket opreté číta pri stolíku v knihe; takto vraj sedieť nemá; naproti tomu sedí zmok rovno bez križovania nôh a bez opierania sa, — takto vraj má sedieť. Na voľnom priestore kupeckí tovaryšia na radosť malých a veľkých detí lopatkami vyhadzujú do povetria ptáčikov a motýlov z papieru hotovených a tie umeleckým mechanizmom pristrojené po vylete zakrúčia sa a priletia nazpät na podstrčenú lopatku. Tu i tu stane sa i malý omyl a miesto lopatky sadnú na široký nos zadiveného Domonkoš Domonkošyho. — V ľavom výklenku tohoto pavilonu ukazuje sa izbetka detí nášho panovníka. No, tieto už vyrástly na tolko, že samé už svojim takéto izbetky stavať budú. Izbetka zachovala sa tak, jako potrebovaná bola. Všetko náradie tak a tým náčinom, jako pôvodne potrebované bolo, umiestené je, pohovka, postielka, stolík, stolčoky, postielky sieťou obťahnuté a hračky v harmonickej detskej disharmonii rozložené a na to všetko zo stien hľadia obrazy blahých rodičov. Item — zo všetkého vidno, že sa príroda, všetkých nás matka, i pri maličkých, i tých najvätsích, zatajiť nedá. Prístup do chyžky bol povrazom zahájený, obzor ale otvorenými dvermi dosť bol voľný.

Útlocitné, jako i úfajúce sa maminky a štebotavé detváky prechádzaly sa hojne po tomto pestrom pavilone, nuž ale nechýbovali

pri nich tiež ni tatuškovia. A kto len aspoň raz prešiel cez tento pavilon, cítil sa hneď byť mladším. Kto utratil milované dieťaťká, v tom útle táto výstava vzbudila rozpomienky žiaľne. —

Z tadiaľto zakärovali sme do pavilonu Lloyd. I ten sa veru pochlapil a postavil nám stroje v pohybe postavené. Kto sa na parnej lodi neviezol, mohol si jej pohybovanie dokonale vyobraziť a síce bez toho, žeby morskú chorobu musel podstúpiť, jestli jej ináčej u Kummera lebo Liesingera základ nepoložil. — Veľmi interessautná je výstava v pavilone rakúskeho námorníctva. Tam máš všetky vzorky lodí a lodiek. Predstavenú máš prácu baggrovania, to jest čistenia zamúleného prístavu, strojom veľkým, pátrikám podobným. Sú to refazou sviazané, do kola krútené putne, spodnie načierajú, vrchnie vysypujú načrenú mulinu. Vidíš vzorky námorských pevností, násypov atď. Tam von neďaleko stojí celý majak (Pharos), to jest k osvetleniu brehu slúžiaca väža s lampášom. Sú tam rad radom krásne, pekné vyložené plody mora Jaderského, zvery od najmenších v bahne a síce 1000' v hĺbke morskej nachodiacich sa foraminiferov, lastúr, rakov, hviezd, slimákov, až po tých ohavných tupého, divého výrazu žralokov. Sbiierka rýb je nadovšetko bohatá a dôkladná. Pekné to poučné museum. Na prosred siene vyvalená je šrauba, z nejž „parníky šraubové“ meno svoje nosia. Je to ohromná habarka železná, štyrtlapková. Každá z tých tlapiek je asi na tri prsty tlstá, asi 4' dlhá a 2' široká. Tlapky upevnené sú na silnej železnej ose. Tá habarka, alebo šrauba krúti sa vo vode a ponevác tlapky vyhnuté sú, potahuje loď vrtaním sa do vody napred. Nuž tak hľa, čo figel, to groš. Ponevác šraubové lode nemajú kolies a kolosieň (kastne a kolesá), sú užšie a vrtajú sa do predku z boka na bok sa točia, kdežto kolesné lode skrz spomenuté kastne viac v rovnováhe udržané bývajú.

Ešte tamto čosi vidíme. Čo to? „Neue Freie Presse.“ Tam veľa cifry niet, len pekný lis, málo obsluhy, dlhý papier a čo chvíľa hrozne kopy natlačených novín. Prijdú vozy, kopy poberú a hajde, rozvážajú jich po svete.

Na stene je zemevid a na tom zemevide celého sveta poznačené máš mestá, kam a v kolkých exemplároch „N. Fr. Presse“ dochodí.

Vrátiac sa nazad do hlavnieho staviska výstavy, prešli sme jask Monte Cenis, z papieru a dreva, až na kvapkanie zo stien pôvodine celkom podobný. Prosred jasku stojí i rušeň s vlakom. Za jaskom pod holým nebom rozložené stojá poklady starorimských rezbárskych a kamenárskych starožitností.

A tak, keď sme poklady a vidiny všetky tieto stvorili, vstúpili sme do Grécka.

Hneď na čele tejto výstavy stojí v ráme vyložený zemevid Attiny s okolím pozemným a morským. Aby človek na zprávu túto z vidu ptáčieho tým voľnejší výhľad mal, postavené je z dvoch strán tej ohromnej plastiky, zo sádry hotovenej, dost vysoké a pohodlné lešenie. Po tomto lešení leze zvedavé obecenstvo a hladí na krásne Grécko. Tak volakedy hladeli bohovia na svoj vyvolený Hellas z nadoblačného Olimpu. Plasticke vyobrazenie okolia Attiny pozostáva z viac do vedna složených tlapiek a je asi 3° dlhé a 1° široké, farbami opatrené. A tak ti pod nohama ležia kraje s rovinami, horami arkadickými a morskými zátokami, ku pr. Pyraeus s ostrovom Salamis atď.

Medzi ďalšími sbierkami vyniká sbierka starožitných umeleckých diel. Sochy, acpráve zvätsa okyptené, predstavujú nám pravzor dobrého vkusu a hlbokého citu. A všetky ťerajšie, tu na výstave videné, tohoto spôsobu umelecké výtvy a obdivované diela, acpráve úplne dokonalé, sú len napodobnenia tam tých a sotva sa jim vyrovnajú. Grécko dokazuje jak veľkým bolo ono volakedy, keď ešte i teraz po storočiach, ba tisícročiach napružené sily europejského umu prevyšuje. A tak ináčej nevelká a nepočetná výstava grécka učí nás to, že veru ti starí boli majstria a nie my.

Z Grécka prechodíme do Turecka, jako státu suzerenného. Mne sa aspoň tak zdalo, že medzi všetkými posavád spomenutými krajinami toto mocnárstvo najmenej pokročilo. Vidno síce, že ono, čo sa prírodných plodín týka, je bohaté, ale na priemyselne výrobky

je veru dosť primitívne. Je to jakosi, jako Nemeč povedá, „Viel Gekrasch und wenig Flasch,“ alebo jako Slovák povedá, „trei frci.“ Najväčším príspevkom sú bábk, figúry, pred stavujúce rozličné národy državy tureckej, zahrnúť do toho i Srbov a ČernoHORCOV, Albanesov atď. Toho podobné, ba asnaď mnohé z nich, videli sme v Carihrade vo sbrojárni, bývalom to kedysi kostole Sv. Ireny. Tam stojá vypchaní ti najfantastickejší Janičári. I tu jich máš. Ozbrojení až po zuby, každý jako malá pevnosť. S puškami, pištolami, handžarmi, jataganmi, nožmi, retiazkami, prackami; ženské ovešané s peniazkami, sklenými perlami. Tváre napospol, jako by ta sjiesť mali. Podajedly z tých figúr majú tak planú toilettu, žeby sa to hanbil komediant na „prmpulika“ vylepiť. Potrhané randy a zamazané cundry visia na tureckých krásavicach. Hneď pri začiatku tejto spoločnosti stojí Bosniak na vlas liptovskému bačovi podobný. Vidí tam človek dlhý rad tých najpodivnejších krojov a sú medzi nimi i čistotné podarené figúry, ale veru by daktoré i vystat mohli. Za figúrami obložené sú steny stromami južných krajov, k čomu Tunis, Tripolis, Egypt veľký kontingent doposlaly. Stojá tam datle s koreňom, pňom, listami a v hustých hroznách dolu visiacimi datlami (ovocím). Keď na to hľadíš, myslíš, že si v Palaestine a slinky sa ti sbierajú za zubami, jako Eve v raji. No, ale bez prvotného jej hriechu, za desať krajciarov môžeš tvojej žiadosti vyhoveť. Tamto v tej medzierke stojí jedon so zašuvikovanou tvárou chlap. Tento tmavý šuhaj s červeným fesom predáva datle vo viac sortách. Dám mu znamenie, aby nám dal z tých extra. Podám mu desiatnik, on mne papierik. Čo že to šefran? — päť kusov za desať krajciarov. Nuž ale to budú extra z Palaestíny. Idúcky počnem jich žuvať. Tu sa mi zjaví veselý život v ústach, plno jako mravce veľkých brunastých chrobákov. To byly tie extra datle. No, toľko „hrmených“ som mu po slovensky naváľal a vyprskajúc živočíchy z druhej čiastky sveta pošlé, obzeral som potom zbroj tureckú; ona, zo staršej doby pošlá, nehodí sa síce terajším potrebám, ale vyniká i krásou i bohatými ozdobami i zna-

menitým rezom, menovite šable damascenskú.

Egypt poslal zauímavé veci starobyľých miest a pomníkov. Máš tam starožitnosti Memphisu, Ninive, Babylonu, pyramíd atď.

Nechybujú kože Tígrov, Levov, Boa a Krokodilov. Obzreli sme stan tureckého veľikáša, je on jako „alter ego“ uhorského magnáša. V tureckom stane sedí pán domu nohami na kríž spletenými na diváne, táhá nargillu a smeravenými očami hladí na svoju drevenú oproti sediacu Fatimu. Má to predstavovať tureckú nádheru, ale by skorej z toho tureckú lenivosť vyčítať mohol. Je tam ešte i druhý stan, ponáša sa na náš salaš, len že je miesto dreva celý ustrojený z tavovej plsti a to je bývanie Beduinské. Zem je kobercom vyložená. Na stenách zbroj; ináče nepovaluje sa vela náradia po chyžke. Mne sa vidí, že by sa v tomto príbytku dlhší čas bez posýpania perského prášku pri pokoji zaobísť nemohol.

Ponevác prepočetné čalúny (koberce) inde miesta nemaly, rozťahané byly po povale a byly veľké, krásne a drahé.

Nechybely medzi predmetami vyšších hodností, jako vyznačenie, ni koňské chvosty. A keď sme už pri tejto tureckej hodnosti, ktorá sa pri chvoste započína, octli, chcem vám sdeliť, že som videl medzi sbierkami zriedkavostí i tú zvláštnosť, totižto tela o dvoch chvostoch. Teda zvláštné bašovsko-ťelacie vyznačenie. Na kýho diabla tomuto ťelatu dva chvosty, keď sa u nás i s jedným zaobíde. Jedným si asnaď po sreditýdni, s tým druhým po nedeli muchy ohána? Tak to môže byť.

Do očí padá navštevovateľom turecky skvosný kočiar, hlavne k rozvážaniu dám určený. Je to maľovaný rebrinový voz s povalou na štyroch žrdkách vystavenou. Kolesá sú tlsté, cifrované, ale dosť nemotorné. Na jarme sú veľicizné rohy s kyckami. Záprahu bývajú obyčajne voli alebo bivolí. Vozidlo pohybuje sa pomali a holengá sa z boka na bok.

Pozoruhodný je dohán, dla jakosti i dla kolkosti četne zastúpený.

Vo dvorci pri výstave umiestený je na vysokých stupkách nevelký pavilon pokladu Sultanovho.

V istých hodinách je prístup voľný. Zadnými dvermi hosťov púšťajú, prednými vypúšťajú. Okolo stien v skryniach vyložené sú drahocenné predmety, najviac zbraň zo zlata, sriebra, drahým kamením husto posiatá. Sú tam i čaše, misy a iné nádoby. Najozrutnejší mammon je osobytne na prosred pavilonu pod sklom vystavený. Je to prestol Sultana z čirihho zlata, perlami a diamanty, smaragdami, rubínami atď. vybitý. Podoba jeho je nádoby ku sediacim kúpeľom určenej, alebo tak rečenému „šinkvasu,“ na krátkych hrubých nohách. Je to ohromný kus zlata, ale bez vkusu, jakoby, a možno že veru skrz kováča ukovaný. Jedna massívna noha tohoto šinkvasa je veľký kapitál a celá tá opacha? Dajedni cenia tento poklad na 14, daktorí hen na 40 millionov.

Ešte máme mimo výstavy dve turecké staviská obzret, a síce „Cerele Oriental“ a „Tureckú kaviareň.“

Obe staviská sú v susedstve medzi „Kunsthall-ou“ a medzi pavilonom Perského šacha. Kaviareň opísali sme už v ten čas, keď sme čiernu kávu chodievali ta srebať. Opíšeme ešte na krátko „Cercle Oriental.“

Na pravom krydle tohoto stavanie jestvuje tiež kaviareň, kde po turecky pristrojené dievčatá z Lerchenfeldu hosťov všetkým obsluhujú. Na prvom poschodí vidieť turecké zemevidy, spisy, knihy, vôbec predmety duševnieho, literárneho pokroku, o čom pravda kritiku písať nemôžem. Mnoho toho, aspoň na oko, nebolo. Sú tam k čítaniu i noviny, ktoré na Východe vychodia; no, nemohol som si popriať ani túto zábavu. A tak opustil som i tieto pamätnosti so vzdychom:

„Salem aleikum Allah kerim!“

No, preca sme ešte nie hotoví; veď nemôžeme ešte jednu tureckú stavbu obísť, ktorá je ozaj pekná a dobročinná. Medzi „Kunsthall-ou“ a hlavnou výstavnou budovou stojí na peknom priestornom mieste, z dvoch strán peknými rybníkami lemovaná, v utesenom východnom slohu budovaná — studňa Achmeda II.

Pôvodina tejto, do podrobna podarenej studne, stojí v Istambule (Caribrade) a mne je táto, mimo jej krásy a dosť čerstvej vody, i tým pamätná, že som pil i z tej pôvodnej studne dobrú čerstvú vodu, čo je v Caribrade veľkým veru dobrodením. Achmedova studňa je pomníkom, vlastne náhrobníkom Achmeda II., tureckého cáreviča a či ho kniežatom pomenovať máme. V blízkosti hrobitova, kde viac rodinných členov jeho pochovaných jesto, stojí studňa krásneho východného slohu, v podobe malého pavilonu. V niutri zamesknaný je strážnik na čieraním vody, i podáva ju mrežovým oknom prichádziemu ludu. Dnu vstúpiť nesvobodno, snad preto, aby stavanie a čistá studňa zakalená a porúchaná nebola. Istotne je to pekny spôsob pamiatku milých mrtvých zasvätiť. V tejto výstavnej studni nebolo strážnika a navštevovatelia načierali si vodu sami varechami, retiazkou priviazanými, tak jako pod Štiavnickou kalváriou z prístiacej sa von na svobodno studenej vody. Varecha zamenila pôvodniu farvu na čierno častým upotrebovaním, jako kameň z Mekky od prilipnutých hriechoy; citlivejší hosť ju pred upotrebením dokonale vymydľil, kým ju k ústam prichýlil. Voda táto bola čerstvejšia, jako tá žumpara pred „Maschinen-Halle.“

Verná Slovenka.

Hocaj som jedna
Chudobná, biedna
Panenka;

Keď som len švarná,
Národu verná
Slovenka.

Krajšia chudoba,
Jako nezdoaba,
Nevernosť;

Milšia k svojemu,
Jako k cudziemu,
Prítulnosť.

J. Čajak.

Povery a čary z Bošáckej doliny.

Sosbíeral a spísal L. V. Obror.

(Dokončenie.)

V „Štedrý Večer“ dievky povymetajú dobre celú izbu, zoberú smeti do „futy“, vynesú na krížne cesty, tam lahnú na ne dolu bruchom a čakajú, zakiaľ nejakého mužského uvidia; jaké meno videný mužský má, tak sa menovať bude i jich budúci.

Gazdiná domu robí pri večeri už či dievkam či mládencom s mädom na čele krížik, aby za tamtými mládenca, za týmito zase dievky tak „liply“, jako včely za mädom.

Tak tiež rozhádze po izbe „zpak“ ruky na tvrdo uvarený hrach, ktorý keď sa ráno dá sliepkam sdzobať, budú dobre vajcia niesť.

Po večeri zoberú dievky všetky škrupeliny z orechov do zástery, idú na ulicu a tam jich vysypú, čakajúc, z ktorej strany psí štekot čuť, v tú stranu sa vydajú.

Tá, ktorá sa chce čím skôr vydať, ide na dvor, naberie do náručia dreva, kolko len môže uniesť bez toho, žeby vedela, kolko vzala, donesie ho do kuchyne a číta; jestli do páru vzala, tak nemusí dlho na vydaj čakať.

Keď chceš vedieť, za ktorého sa vydaš, musíš zo všetkých jiedál na „Štedrý Večer“ po omrvinke do orechovej škrupeliny podávať, na noc dať pod hlavu a on sa ti vo sne zjaví.

A jestli chceš svojho osúdenca lebo osúdenicu vidieť, nesmieš celý deň ničoho do úst vziať; večer budú sa po „fogašoch“¹⁾ a „rošte“ (krížna hrada v izbe, ktorá celý poval drží) zlaté

¹⁾ Bez fogaša žiadon dom nenie, za ním bývajú taniere pokladené a na klínoch rozličné žbánkы povešané, z ktorých mnohé sa nikdy nepotrebujú. Fogaše také patria ku „ozdobe“ izby, čím „chýrnejšia“ gazdiná, tým musí byť fogaš krajší i taniere za ním.

kočky naháňať, v ktorých lesku sa ti on lebo ona ukáže.

Aby sa ti cez celý rok nohy nespieraly, stoj na „Štedrý Večer“ pri večere na železi.

Všetci večerajúci rozlusknú po jednom orechu, kto na dobrý a zdravý orech natrafil, dožije ešte „Štedrého Večera“, kto na zlý, v tom roku zomre.

Keď chce dievka vedieť, za koho sa vydá, vezme varecu a pomieša ňou jedno za druhým všetky jiedlá k večere pripravené, tak ide k studni a klope ňou na zrub, jaký ohlas to klopanie vydá, na pr. jak volá — bude roľník; jak klope, bude bednár; jak búcha, bude kováč atď., za takého sa teda vydá; potom ide pod okno toho domu, z ktorého by rada šuhaja, zaklope tou varecou naň, a keď na klopanie matka šuhajová zkríkne: „Máme ho máme, na to ho chováme, ajc' ho dáme,“ je dobre; jestli ale kričí: „Sedz doma, sedz, jako naša pec“ — nuž všetko jej čarovanie bolo marné.

Na „Božie Narodzenie“ do východu slnka z deviatich „priechodišť“ (miesta na potokoch, kde dievky čistievajú domáci riad a vodu načieravajú) vezmi „vechte“ a vydrhni nimi „hranty“, nuž lichva bude vždycky dobre žrávať.

Keď na „Mládatká“ prší, mrú deti, keď je zamračené, chorejú.

Od „Lucie“ do „Štedrého Večera“ nosia dievky pod pravou pazuchou, aspoň hodinu každý deň, pekné jablko, potom idú pod holé nebo a tam ho zo zažmúrenými očima prekrója; jestli ho na dve rovnaké polovičky prekróji, tak sa v budúcom roku vydajú; potom takto rovno prekrójenú polovičku dávajú na noc pod hlavu, s prekróje-

nou stranou na spodok, a jak sa trafi, že ráno ju obráteno najde, tak v budúcom roku zomre.

Od „Lucie“ do „Štedrého Večera“ každý deň berú dievky po jednom ivere, v „Štedrý Večer“ rozložia z nich na prosred izby oheň, rozpúšťajú starú slaninu a mastia čizmy, a z toho tiež jakosi svojho „osúdenca“ hľadia vyčaríť.

Keď nahatá ženská v čas požiaru trikrát chalupu obehne, tá nezhorí.

Dieťa, ktoré máva tak zvané nešťastie (zrádnik), nech krstná matka zpak ruky čiernym hodbávnym ručníkom prikryje, nikdy to viac nedostane.

Keď dve osoby naraz jedno a to isté slovo vyrieknu, tak sa v ten deň iste ešte dvaja zamilovaní sídu.

Keď sa niekomu snívalo, že si dal zub trhať, môže čakať, že mu niekto z blízkej rodiny zomre.

Keď niekomu v pravom uchu „zvoní“ lebo hučí, počuje dobrú, keď v ľavom, zlú novinu.

Keď sa niekomu sčikúta, toho, lebo po dobrom lebo po zlom, zpomínajú.

Keď na pravej dlani blehu chytíš, dostaneš peňažitý list, a keď sa ti hneď z rana kychne, nejaký vzáctny dar.

S prázdnu nádobou, na pr. s hrotkom, putňou a hrncom nikoho nepredchádzaj, lebo sa mu tam, kam ide, zle vodíť bude.

Aby kmína nechytíli a s ukradenými vecmi nenašli, nech odhodí niečo blízko domu, v ktorom kradol, z ukradených vecí, než ho nenajdú.

Keď zvon tembo hučí, niekto zomre z prednejších osôb.

Keď kuvík na niektorom dome kuviká, tam niekto zomre; tak i keď psi vyjú vókol niektorého domu.

Jestli chceš, aby pršalo, vyhľadaj mraveništo a rozhrab ho.

Keď veľiký víchor duje, hovoria, že sa v blízkosti niekto obesil.

Jestli matka svoje pri prsoch majúce dieťa v čas kvitnutia stromu odlúči, za včasu ošedivie.

Ktorá žena spoluzrostené slivky zjje, porodí dvojččky.

V sobotu musí sa slnko aspoň na minútu, dve ukázať, čo by sa cez celý deň „jako z krhly“ lialo, lebo vtedy P. Maria vysúša plienky.

Ktorému chlapcovi prvé gate na jednom mieste neušijú, ten sa nebude môcť oženit.

Zo slamy, na ktorej mrtvý ležal, keď sa došky porobia a do strechy priviažu, taký dom nikdy nezhorí.

Keď sa či z hlineného či skleneného riadu niečo po čas krštenia zabije, než o dieťa nenie strachu, že by sa nevychovalo.

Na krštení musí každý prítomný z predloženého jiedla, čo len ošmakaf, lebo by novorodenca tie jiedlá neľúbilo.

Keď dajú prvorodenému dieťaťu krstné meno také, jaké má otec lebo matka, dosť skoro zomre.

Pri nesení dievčata ku sv. krstu nabere babka orechov za „oplecie“ (niadra) a po ceste bebajúcim chlapcom rozhadzuje, aby kedysi tak sa pre ňu bili a predbiehali, jako teraz pre orechy.

Kto nemá ani groša pri sebe, pri prvom videní nastalého mesiaca, ten ho nebude mať po celý mesiac.

Večer po západe slnka nepredaj nikomu mlieka, lebo tým bude kravám počarované.

Po západe slnka neper na perišti šaty, lebo potiaľ ľadovec zbije, pokiaľ ten pleskot bolo počuť.

Keď ide dievka k hudcom, čaruje: „Hej vrany, na vše strany, ja žitné zrníčko medzi vami,“ vojdúc do šenkovni, kde sa tancuje, hovorí: „Ozrite sa ozrite, moji milí ľudie, dzievča jako anđel, medzi chasu ide,“ chtiac tým počarovať tanečníkom, aby jim bola medzi tanečnicami najvzáctnejšou. — Ba ešte i v kostole na čary myslia, lebo zaraz pri vkročení do dvier čaruje: „Tadeto idem, hrebíčky kvitnem, fíjalkou voniam, všetkých

mládenčov za sebou volám“ — a keď k modlitbe klaká: „Ja si klakám do sriebra, do zlata, moje kamarádky do mólu, do blata;“ alebo: „V mene Božom idem, garafiu vytneť a fujalkou voniam, všetkých svobodných za sebou volám“ — alebo: „Rovno ja kráčam, v predku v prosriedku, druhé dievky všetky nech sú na zadku.“

Keď by mládenec niektorú dievčinu rád mal a tá ho nemiluje, nech jej vlastnoručne z hlavy vlas vytrhne, do osyky zo šidlom vypchne dierku a vlas ten do nej zapraví, má vyhrané, lebo jako sa tá osika trase, tak práve sa tá dievčina za nim triasť bude.

Keď by niekto chcel, aby za daktorou dievčinou mládenci nechodili, nech jej hľadá „potiahnut“ špendlík, ktorým má u krku „driečky“ zopaté a ide s nim na cinter, tam ho do kríza zapchne, nuž nikdy za ňou žiaden mládenec nepôjde.

Keď chceš, aby ťa ten lebo onen miloval, nasledovne čaruj: Keď je v máji najlepšia paša pre kravy, sbieraj pilno smotanu, daj do mútovníka a múť, ale sama; — prvé kúsky masla, ktoré na mútovník vyjdú, vezmi do prstov a vymasti si celú tvár čo najlepšie, potom masť trieskou posbieraj z líc a upeč s ňou „kabáč“ a daj mu ho zjesť; tým ho tak k sebe nakloníš, že žiadne čary nie sú ho v stave od teba odčarovaf.

Zabij holuba, vytiahni z neho srdce, upál ho na uhol, medzi kameňmi ho na prášok rozotri a daj vypiť tomu, ktorého bys' rada, nuž tak bude za tebou lietaf, jako holub lietaf za svojou holubicou.

Keď mieru, ktorou mrtvého merajú, do toho domu, kam veľmi „frajeri“ chodia, dakto nezbadano donesie a tam ju nechá, nuž tam viac ani jedon nepôjde; — tak i, keď to stavánie zo zemou, na ktorej zdochol pes, do kola poobsýpaš, tiež do neho žiaden mládenec za „frajera“ nepôjde.

Keď milý milú necháva a oziera sa po druhej, táto mu nasledovne čaruje: Rozloží vatru zo sedem dreviek bazových, na čo sype sol a takto hovorí:

„Moja para po tebe,
Tvoja láska po mne,
Tvoja radovizeň,
Tvoja túžovizeň,
Po mém sladkém tele,
Po mém sladkém méne,
Po mém sladkém dýchani:
Abych bola hustým mädom obdarená,
V tvém srdienku rozložená.
Abych nebola nikdy z tvých nádzeji zejdená. —
Hen v tom mravenišeu troji mravcové,
Jedni bieli, druhí čierni, trecí červení,
Ti červení, do tvej červenej krvi,
Ti bieli, do tvého bieleho cela (tela),
Ti čierni, do tvých čiernych vlasov:
A vy ho ščipkajte, mikajte, meškať mu nedajte,
Ani v sedzení, ani v ležení, ani v chodzení.
Ani na sto chotárov ujdzení — abyc' nebola
šuhajko, dzievka dzievkou, panna pannou,
kamarádka kamarádkou — len ja Anička
najšvarnejšia, najzáctnejšia, nad všetko dziev-
ske pohlavie, tebe šuhajko najradovitejšia.“ —

Keď chceš, aby ti tvoj milý nezarostal, hľad ho k sebe privábif, keď miesiš prvýraz cesto na chlieb; vtedy ho zpak ruky i po jednom i po druhom líci pleskni, nuž nebude zarastať.

Dieťa sa do rúk nebere, jak sú od cesta zababrané, lebo dostane suchoty.

Keď má dieťa suchoty, položí sa na prah a dá sa psovi preskočiť.

Prvýraz daj malému požit pravý prsník, lebo ktoré prv cecá z ľavého, bude „krchňavé.“

Keď budeš mať pri súde palicu, ktorou sa rozbráni had so žabou pasujúci, vyhrás pravotu jakúkoľvek.

Keď chceš, abys' svojho „osúdenca“ videla, chod prvý štvrtok v nastalej štvrti mesiaca na potok vziať do úst vody, daj ju na varechu, sprav kvások a spi na tom do rána, tak vidíš svojho „osúdenca;“ jestli nevidíš nikoho, tak sa nikdy nevydáš.

Kolko krokov dievka urobí s jednou nohou vyzutou a druhou obutou, tolko rokov sa nevydá.

Aby sa dieťa vychovalo, podávajú ho krstnej matke cez okno a tak nesú ku sv. krstu.

Ktorá dievka chce, aby za ňou „frajeri“ chodili, musí mať v rubáci bazaličku zašitú, na čo i pieseň tunajšia poukazuje:

„Neviete vy chlapi, prečo k nám chodíte,
Mám ja bazaličku, zašitú v rubáčku.“

Po mrtvom za tri týdne šaty prať sa nemajú, lebo nebude mať v hrobe pokoja.

Nedúživé dieťa nemôže zomrieť len preto, že ešte kmotra nedoniesla koš, t. j. do kúta: čím ho donesie, hneď ľahšie zomrie.

Keď kladú mrtvého do truhly, triráz hodia zpak ruky soli na neho, aby nechodil „mátať,“ z tej istej príčiny mu dávajú do vačku kúsok chleba. Pieseň o tom spieva takto:

„Keby mi zomrela moja stará žena,
Dal bych jej do hrobu celý peceň chleba.“

Prázdnu kolísku nesvobodno kolísať, lebo dieťa nebude môcť spať.

Smeť z oka vypadne, keď sa triráz za zadok poštipie a tými prstami triráz oko vytre.

Keď dieťa dlho nevraví, dáva sa mu vyžobraný chlieb jiesť.

Keď dieťaťu prvý zub vypadne, káže mu matka, aby ho cez hlavu za seba zahodilo a rieklo: „Ježibaba tu máš zub kostený, daj mi zaň železný.“

Keď sa v tanci na vzájom ručníkmi potierajú, nik jich viac nerozdvojí, budú svoji.

Zpak ruky trúnok nikomu nenalievaj, lebo sa opije.

Keď chceš, abys' svojho milého odvykla, choď do slnka východu kravu podojiť; z toho mlieka si po triráz uchlupni; hrotok triráz v potočnej vode opláchni a na dno hrotka triráz vody načri a tiež si z nej triráz upij; potom choď pod dajaky strom a rosu z neho triráz na seba ztras a keď to tri po sobe nasledujúce rána vykonáš, tak ti tvój milý nikdy ani len na myseľ nepríde.

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

Záhreb. (Slavnostné otvorenie university.) Poslanstvo „Maticie Slovenskej,“ pozostávajúce z pánov: Čulena, Turzu a Sasineka, dorazilo sem už 17. ráno o 9¹/₂ hodine. Na nádraží prijali jich dvaja akademikovia s bielo-modro-červenými odznakmi a odviezli jich na fiakroch do hospody. Islo sa do snemu. Po domoch vejú biel-modro-červené zástavy a celé mesto oblieka sa do nádherného slavnostného rúcha, na znak toho, že horvátsky národ ide sláviť veľký sviatok národného udôstojnenia. Dnes večer prišiel sem slavný biskup Strossmayer, a to vlastne môžem už poznamenať prvým aktom odohrať sa majúceho slavnostného dejú. Príchod Strossmayerov podobal sa slavnostnému triumfu. A prirodzená vec: čo Strossmayer, to universita. Keby Horváti nemali Strossmayera, veru sotva by mali dnes universitu; nie preto, že on obetoval už k tomu cieľu vyššie 100.000 zl., ale preto, že on zasadzoval sa najmohutnejšie za jej založenie. Uni-

versita otvorí sa v rozšírenej veľkolepej bývalej právnickej akademii, predbežne len s tromi fakultami: theologickou, právnickou a filosofickou. Prvým rektorom university je profesor dr. Mesič, bývalý rektor právnickej akademie, kňaz a slavný horvátsky spisovateľ. Tak teda stojíme už pred bránou ohníska národnej osvety, stojíme pred žiarou, ktorá vylievať bude svoje vzdelanostné lúče nielen v národe horvátskom, ale po celom Juho-slovanstve.

Dňa 18. prišli sem lublanskí Sokoli v rovnošate a pod skvelou zástavou. S nimi prišli i naši: Nádassy, Ignác Radlinský, Milec, Halaša a Bednár. Všetci sme išli spolu na poklonu ku bánovi, Strossmayerovi, Vončinovi, rekt. Mesičovi a arcibiskupovi. Naším rečníkom bel p. M. Čulen, kde slovensky, kde horvátsky. — Večer boli sme v divadle. Predstavovali „Vilinski dvori,“ allegoriu v troch oddieloch od I. T. i dr. Fr. Markoviča, v ktorej „Horvácia“ zúfa nad budú-

nostou Horvatska, ale „Čas“ prorokuje jej lepší budúcnosť. Objavil sa „Sliepac“ s guzlami, jako predchodca prebudenia sa národa, potom muž v stredovekom plášti s písomom, jako odznakom širšieho svetla kroz všeučelište založeného. Allegoria zakončená bengalským osvietením skupeniny národa okolo Horvácie. Pri menách Josip Juraj (Strossmayer) a bán ozvalo sa nekonečné „živio“ a „sláva.“ — Nasledoval „državnikov izpit,“ predstavujúci Mariu Theresiu v rozpakoch, či má sa spojiť s Francúzskom a či s Pruskom.

Dňa 19. ráno, jakožto v deň otvorenia všeučelišta, byly už ulice prekvapujúce nádhernými zástavami a vencami okrášlené. Najprv byly služby Božie; arcibiskup mal omšu pri velebnom speve. Kathedrálny kostol bol preplnený. — Z kostola idúci Strossmayer vítaný bol všade hromovitým „živio“-volaním a vencami i biletami bol formálne obsypaný.

Za tým šlo sa do snemovnej dvorany, kde vydržiavala sa slavnosť otvorenia university. Dvorana jako nabitá; my boli v sedadlách centru. — Bán zahájil slavnosť po latinsky a za tým čítaný bol zákon o otvorení university a potvrdzujúca listina po horvatsky. — Bán inštaloval rektora Mesíca po latinsky, na čo Mesíč držal dlhú klassickú reč o universitách vôbec a Záhrabskej zvlášte — po horvatsky.

Na to nasledovaly pozdravy od universít a literárnych spolkov. Čulen hovoril v mene Matice Slovenskej po slovensky. Jeho reč vyvolala búrlivý potlesk. Znie asi nasledovne:

„Velkomožný Pán. Rektor, Slovutny Učbársky Sbor! Prichodím zpod vysokých Tatier, jako povereník „Matice Slovenskej,“ a prinášam Vám od trojmilionového národa Slovenského, „Maticou Slovenskou“ repraesentovaného, ku slavnosti otvorenia Vašej university srdečný bratský pozdrav. — Isté je, že horvatský národ nemá zpomedzi kmenov slovanských oddanejšieho a úprimnejšieho, nežli náš národ slovenský; a preto, stíhala-li národ horvatský nejaká nehoda, cítil ju i národ slovenský; zastihol-li neprajný osud Vás, údery jeho ranily i naše srdce. Vaše nešťastia

spôsobovaly nám mnohonásobný žiaľ, a naopak Vaše radosti a šťastia činily a činia i nás blaženými. Nebolo teda možné utajiť v slovenských, Vám verne oddaných bratských srdciach radosť pri slavnosti najvýznamnejšieho to pre Vás okamihu, otvorenia Vášho všeučelišta. — Universita Vaša je nie len pre Vás, ale i pre nás, pre osvetu celého Slovanstva, ba i celého človečenstva najvýznamnejšia. Pravda je, že jesto vo svete mnoho universít, ale tieto sú nám cudzie; mládež slovanská môže si na nich nadobudnúť vedu, ale pri tom často sa stáva, že odcudzí sa svojetí a vrhá sa do prúdu materializmu, ktorý jak jej samej, tak i národu a vlasti záhubu prináša. — Záhrabská universita nebude taká; ona bude synov sladkou rečou matiek vyučovať, bude jich popri vede učiť čitiť a milovať národ, bude jich vzdelávať na základe večných Božích právd, pamätajúc na vznešený úmysel svojho veľkého tvoriteľa, slavného Strossmayera. Universita Vaša je na juhozápade prvá slovanská universita a je povolaná rozširovať osvetu na východ, proti jehož surovej moci junácky horvatský národ mečom bránil kresťanskú Evrópu. Universita Vaša povolaná je na východ tento nie síce viac mečom, ale pravdou osvobodit a získať vzdelanej Evrope.

Tažká to úloha a ešte ťažšie jej prevedenie; lež od dobrého počiatku závisí zdar práce. A preto želim v mene súkmenovcov mojích Vám, Velkomožný Pán Rektor, a Slovutnému Učbárskemu Sboru milosti a pomoci Božej k prelomeniu skalnatej a trnístej cesty, ktorú nastupujete. Vaším nápadníkom potom už snadno a lahko bude pokračovať v diele pre bratský nám národ horvatský, pre Slovanstvo a pre celé človečenstvo tak veľavýznamnom a svätom.

Dnešní deň ale je i pre nás Slovákov istou zárukou lepšej budúcnosti; lebo keď Ste Vy, drahí bratia Horvatí, prelomili tak veľké a tak mnohé závady, ktoré sa — jako tuším — najviac z príčiny naukosdelnej reči proti uskutočneniu túžby Vašej stavaly, a teraz i v ohlade tomto všetky ťažkosti a protivity ustúpily: je nám to hviezdou nádeje, že svitne deň, kde i my v reči materinskej

vychovávať budeme môcť mládež našu pre Boha, národ a vlasť.

Naposledy privolávam: nech Bôh žehná prvého Rektora, dr. Mesiča, a prvý Učbársky Sbor všeučelišťa Záhrabského! — —

Slavnosť skončila sa o 2¹/₂ hod. po poľudní. My šli sme potom hromadne k bankettu, na ktorom brali účasť: bán, Strossmayer atď. Pod obloky hrala vojanská hudba. Nasledovali zdravice slovanské, maďarské, latinské, nemecké. V mene našej Matice predniesol Slovenský toast pán Sasinek asi nasledujúceho obsahu:

„Slovutní Páni! Ráče dovolit i mne slova, abych v mene „Matice Slovenskej“ pozdravil milých bratov Horvatov. —

V terajšom čase odvoláva sa všetko na právnickú zásadu: to ut des. Na túto zásadu odvolávame sa i my Slováci. Slovenský podkarpatský národ dal dla dejepisu pôvod horvatskému národu. Keď Vám teda, bratia Horvati, dal slovenský národ telo a bytie, dajte mu Vy za to ducha, lebo jako telo bez ducha je mrtvé, tak i národ bez vedy je mrtvý. To slnko, ktoré dnes vyšlo nad Záhrebom, nech osvieti i náš Slovenský národ. — Pozdvihujúc teda zdravicu na blaho a rozkvet dnes slavnostne otvoreného horvatského všeučelišťa Fraňa Jozefa I, nemôžem v našich terajších okolnostach ináč zavŕšiť, leda s tými slovami svätého Písma: date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur. Sláva Vám!“

Krátky, ale významný tento prípitok vyvolal podobne veľký potlesk, menovite tam, kde porozumelo sa allusii na naše Slovenské gymnasia (lampades). — Z došlých niekoľko sto telegrammov čítané boli len štyri od universít; ostatnie (i od „Matice“ atď.) len udané byly.

Večer pozvaní sme boli k bánovi na soirée. Tu mali sme príležitosť predstaviť sa i ministrom Paulerovi, ktorý sa s nami veľmi vlúdne shováral. Čo bavili sme sa tu, poctený bol bán imponantnou fakládou. Od bána išli sme si poobzerať ozaj veľkolepé osvetlenie mesta. — V divadle dávali operu „Faust“, kde ale pre banket a soirée nemohli sme sa

súčastniť. Miesto toho išli sme pozde večer do strelnice, kde akademická mládež občerstvovala svojich hostov a obživovala spevom a rečením. Na bráne osvetlený nápis „dobro došli milí gosti“ dostal zreteľného výrazu v strelnici. K mládeži prehovoril i Sasinek a jeho rečou rozjarená mládež schopila ho a nosila pri hromovitom volaní: „živili Slováci!“ po izbách strelnice. Na hlučné vyzvanie mládeže musel i Čulen rečniť a podrobiť sa pozdvihnutiu na plecía. Úprimne môžem Vám povedať, že slovenské reči prijaté byly s takým oduševnením, jako málo ktorá. Slovenčina bola všetkým milá a srozumiteľná!

Dnes 20. okt. ráno boli sme vo veľikánskom parku Marimir a o 11¹/₂ v divadle na koncerte. Čulen a Turzo boli pri obede u arcibiskupa.

Z Mošoviec. Divadelno-ochotnícka mládež naša pripravila nám dňa 27. sept. milý a zábavný večer, predstaviac dve frašky: „Krvavá pomsta“ a „Ženích z mesta.“ Oba kusy byly tak zdarile prevedené, že na podarenejšie prevedenie ani myslieť nemožno. Janko Hrianka je majster v predstavení vážnejšieho obsahu úloh. Andrej Polerecký prislúcha istotne medzi prvých komikerov na našich stranách: už samé posúanky, a obratné pohyby tela jeho, zvlášte ale plynosť jeho reči pripravia obecenstvu veselý rozmar. Janko Dobrucký vyniká nielen v príjemnej prednáške úlohy, ale zvlášte vo výtečnom čarokrásnom speve, ktorým poslucháčstvo do skutočného nadšenia priviedol. Anton Kálus, jako predstavený mesta si veľmi rázne počínal, a „sánky s vozom!“ auktoritu všade si zadržiac, správne previedol svoj zásto. Slečna Milka Marček sa do divadelných predstavení tak vžila, že pred jakkolvek inteligentné a početné obecenstvo vystúpiť môže, a istý som, žeby ju nikde zaslúžená pochvala a uznanosť neminula. Slečna M. Lilge, ačpráve farbavosť úlohy nebola jej povahe primeraná, preca ju dobre previedla. Slečna A. Beňovský, ktorá len druhý raz na javišti vystúpila, terajším znamenitým predstavením podala nám istú zá-

ruku toho, že ochotníctvo Mošovské bude mať na nej herkyňu výtečnú. Janko Miškóci a S. Lilge po prvý raz vystúpivší, tiež dobre zodpovedali úlohám svojim.

Obecenstvo bolo s týmito predstavením všestranne spokojné, preto všetkých hercov a herkyne dlhocižným potleskom, po skončení divadla, ešte raz na javište vyvolalo. Nuž len tak drahá mládež naša! neprestaňte i na ďalej na tomto poli ospalivých prebudzovať a prebudených posilňovať i národne zabávať.

Po divadle nasledovala tanečná zábava, kde sa veselá spoločnosť do 4. raňajšej hodiny, zvlášte bujará mládež naša zabávala.

Drahým bratom našim z Kláštora a jeho okolia i všetkým prespolným rodákom vyslovujeme súčasne našu srdečnú povďačnosť, za jejích početnú, nám veľmi milú návštevu. Čistý výnos jak z divadla, tak i zo zábavy venovaný je, na ulavenie biedy vzdajšieho chleba zbavených Velko-Revúckych učbárov. No a či môže byť v terajšom zlopestnom čase krajší a svatejší cieľ obetí jako je tento?
Mošovčan.

Baňská Štiavnica. (Slovenské divadlo a maďarónska vzdelanosť.) Nechcel som hneď v prvom okamžení písať o škandále, akého svedkami sme boli dňa 27. septembra, a síce preto: aby utíšila sa rozhorčená myseľ a tak neprekázala objektívnemu opisu hanobného činu. V spomenutý deň Slovenskí ochotníci umienili si predstaviť na divadle známe veselohry: „Pán Tomáš“ a „Žartovná besiedka.“ Úrad mestského kapitána povolil predstavenie, ba dňom pred predstavením censuroval obidva predstaviť sa majúce kusy, a nič závadného v nich nenašiel. Hrať sa malo v prospech chudobné siroty podporujúceho spolku.

Medzitým rozniesla sa povesť, že žiactvo tunajšieho ev. lyceuma pripravuje sa k výtržnosti. Správa divadelná touto povestou upozornená, chcejúc vyhnúť možným neporiadkom požiadala kapitánsky úrad o porobenie potrebných poriadkov, ba poprosila i správcu dotyčného ústavu, aby žiactvu zakázal ísť na predstavenie. — Či p. správca vyhovel tejto prosbe, lebo nie, to neznám, ale to urobiť prisľúbil, pri tom všetkom ale žiactvo shrnulo sa v značnom počte. Ochotníci začali hrať. Keď druhýraz opona zdvihnutá bola, ozval sa krik: „éljen a magyar;“ pod oknami spev: „Hazárdnak“ — na galerii pootvárané byly obloky, alebo kamením vybité. A keď sa herci ani obecenstvo týmto výstupom mylí nedali, vrátili sa tí, čo tam von boli násilím do dvorany, a krikom, pískaním, haukaním atď. ohlušovali hlas hercov. — Mestskí hajdúsi prišli, a začali von pratať nezbednú chasu, ktorá bránila sa palíciami, z čoho povstala ruvačka. Rozumie sa, že predstavenie zakončené bolo. Nápadné nám je, že z výtržníkov ani jedného neuvážnili. — Očakávame, že správa lyceuma prísne zakročí proti výtržníkom, ba veríme, že i pán kapitán za svoju povinnosť uzná na zodpovednosť ťahať nežiakov, ktorí súčasťnili sa na tomto porušení verejného pokoja, a to tým viac, že verejná mienka udáva úradnie osoby za usporiadateľov tohto kravallu, a síce také úradnie osoby, ktoré byly trochu i v divadle a ktoré maly by práve stráž držať nad verejným poriadkom. — Keby podobnú výtržnosť zpáchali boli žiaci niektorého slov. gymnasia, čo by sa nie so žiakmi, ale s gymnasiumom asi stalo. Pán Czékus mal by opäť príležitosť získať si nové, neuvädle zásluhy o zachránenie vlasti. My vieme, že štiavnické liceum nie je zodpovedné za nezdooby žiactva, ani nechceme jeho zatvorenie, ovšem ale potrestanie vimíkov. A veríme, že sa to i stane!
—o—

Rozmanitosti.

O V. Hálkovi, ktorého smrť sme v č. 9. oznámili, píše „Lumír“ toto: „Deň 8. okt. 1874 na vždy zostane smútočne poznamenaný čo deň umretia najväčšieho básnika novej literatúry českej, Vítazoslava Hála. Tohože dňa po poludní zosnul nám, rokov majúť teprv 39, po krátkej nemoci nesmrteľný ten poeta a muž, jakých len málo sa rodí v storočí. Celá vlasť česká zachvela sa hlbokou bolastou a genius českého národa zastrel sa rúchom, smútočným. Dňa 10. októbra pochovávala Praha slavno telesné pozostatky tohoto velikána na Vyšehrade. Celým národom oplakaný a bolastne oželený, odišiel Hálek, no meno a pamiatka a sláva jeho potrvajú večne! — Ponechávame si, vypísať krásny, požehnaný život Hálkov a dôležitosť jeho v rozvoji českej literatúry a v dejinách českej osvety zvláštnymi článkami. (My podali sme stručný životopis Hálkov i s jeho podobiznou v č. 6. roč. IV., kam ct. čitateľov našich odkazujeme; redakcia „O.“). Tu sdelíme len nečo z posledných dní tohoto prevzáctneho a nenahraditeľného života. — Obrázok „Husár,“ ktorý „Lumír“ prináša, je poslednia Hálkova práca. Na sklonku minulého mesiaca, niekoľko dní predtým, lež ulahol, ponúkol nám ho, vymíňujúc si, aby vytačený bol na trikrát. „Rukopis vám nedám, hovoril Hálek, „ale pošlem vymeranú časť jeho do tlačiarne. Je treba, abych tu a tam ešte nečo poopravil alebo zmenil. Mimo toho nenie ešte koniec napísaný; však to nevádi: látku mám v hlave do konca spracovanú, a lež bude nektorá časť rukopisu odtlačená, bude už i koniec napísaný. Som jakosi chorľavý, nebudem niekoľko dní vychádzať; budem mať teda času dost.“ Hálek obľahol, no sadzač dostal celkom presne časť rukopisu, v ktorom Hálek tužkou kde tu nečo ešte opravoval. Doniesli mu kefový odtisk a Hálek robil, jako inokedy obvyklú korektúru. I poopravil tužkou ďalšiu časť rukopisu a poslal ju do tlačiarne. Zatým tvrdili už lekári, že Hálkova nemoc je nebezpečná. Avšak nemohli sme tomu ani uveriť: veď ro-

túru na pokračovaní svojej poviedky, pripísal ešte tužkou na kraj kefového odtisku nektoré riadky, ktoré sa do sadzby vtisnúť mali a objednal si druhú korektúru na utorok, 6. októbra. I túto korektúru ešte urobil a odkázal chasníkovi z tlačiarne, aby si pre ďalšiu časť rukopisu prišiel vo štvrtok (dňa 8. okt.) na poludnia, že rukopis ešte prehliadne. Ale už ho neprehliadol, nedokončil! — Smrť bola silnejšia, lež obrovský duch jeho. Vo štvrtok ráno odovzdala zarmútená manželka jeho pozostatok rukopisu typografovi „Lumíra,“ bez zmeny už a opravy. O 11. hodine hovoril ešte Hálek, cítil jakúsi úlevu, zadriemal a usnul po 12. hod. na veky! Poviedka o „Husárovi“ je teda Hálkova poslednia práca, ktorú z väčšej časti už na smrteľnej posteli prehliadal, a riadky, ktoré v budúcom čísle (43.) „Lumíra“ budú vytačené, sú poslednie, perom písané riadky nesmrteľného poety! — Dňa 10. okt. držal prof. Vlček na cintore Vyšehradskom nad hrobom Hálkovým nasledujúcu utešenú reč: „Sme nešťastní — o Bože polutuj, jak nešťastný sme ľud! Tvrdý osud stíha nás urputne — ranu za ranou nám zasadzuje ruka jeho železná a pôsobí nám ztraty najbolastnejšie. Nie vetor podzimný to krajom zavanul — to anjel smrti zaseleštil svojimi perutami. Nie prvý mráz len hubí pozdnie kvety po nivách: nám v sade otčiny najzáčnejší zmarený je strom! Nie hmla len, šedý závoj jasene — to po horách a úvaloch speje povest žalostná — od mesta k mestu, po všetkých dedinách — na dvere tlče budov nádherných i nízkych chatrč. A všade na tvár seje blady úžas, jazyk onemuje a ochromuje údy ustrnutím. O, povest desivá! Dost dlho už náš osud, podobný osudu Jóbovmu, na trpké noviny sme navyklí, že dobré ani neočakávame: no táto zpráva veľmi je krutá, na túto zprávu nikto nijak nebol pripravený, skôr lež túto zprávu boli by sme očakávali hromoblesky z nezakaleného blankytu; na túto zprávu vyrýva sa všade zo rtov zosinalých jedna odpoveď: „Nie, nie — to nenie, o to nenie možno!“ — Všetkou silou brá-

nime sa uveríť tomu, nad otvoreným hrobom ešte z prs nádej nechce, ešte srdce naše prosí: „Zostaň s nami, neopúšťaj nás!“ A preca len opäť vidíme tú hroznú nezmeniteľnú skutočnosť. Ach, je to pravda, srdcokolmná pravda! Slavný dedič nadania Máchovho, náš Vítazoslav Hálek stal sa dedičom i Máchovho truchlého osudu! Povoľme slzám — nezdržujme násilne jich prúd: srdce, ach, potrebuje úlevy! Povoľme slzám, tu plakať nenie slabosťou. Tu plakať tak málo je studno, jako — že nám daný je mluvy dar: tu v tejto chvíli plač je rečou jedinou! — Odchádza Hálek! Tak tesne prirastlý k srdcom tisícov dáva nám „s Bohom!“ odchádza, aby sa viac nevrátil — a sporé len okamžiky sú nám vymerané, aby sme sa s drahým rozlúčili, — ach! rozlúčili na vždy! Bôlom rozrývané vnútre bôlne krváca — ó jako tu možno vysloviť, čím nám bol! — Keby tu z pozemského života vykračoval len muž spravodlivý, šľachetný, prostý úhony, rydzej povahy, čistého života, jakým Hálek bol: my by sme nad ním lítostive vzdychali. Keby v tej rakvi, pri ktorej stojíme, nespočíval jedine len dobrý, milý súdruh, spoľahlivý, verný, milovaný priateľ, jakým Hálek bol, s ktorým sme sa potkávali v každom dobrom podniknutí, v každom diele užitočnom, s ktorým sme obcovali a pracovali deň čo deň a rok čo rok: rozchod s ním zarmucovalby nás do duše. Keby v tej rakvi, pri ktorej stojíme, neodpočíval jedine len zdarný syn, predčasnou smrťou vyrvaný staručkým rodičom: my by sme v hrob jeho slzy ronili. Keby v tej rakvi neodpočíval jedine len vrúcne milujúcu, vrúcne milovaný manžel a lásky plný otec: my by sme s rodinou jeho nad ním zalomili rukami — To všetko bol, ktorý v rakvi tejto odpočíva; avšak on o mnoho neskonale viacej nad to bol — Bol vyvolenec Bohom nadchnutý a poslaný, by prosperel millionom. Narodil sa v chyži vesnickej a nemal žiadnych statkov: a preca bol boháč, ktorý štedrou rukou rozdával skvosty najvzácnejšie, diamanty svojho ducha. Sám nevyhľadával nič, lež plniť úrad sebe uložený: v drsnom svete byť apoštolom poesie. Nech okolo neho všednia vrava čo najhlučnejšie hrmotila, hlas jeho vždy znel čiste jako harfa

eolská! Bol pevec Božstvom posvätených úst — a duša jeho bola luznou krajinou, kde večne stkvie sa jaro a kde pučia nesčíslné kvety v najsvarnejších podobách. A bola duša jeho hlbinou, kde ukryto drahých perál bez počtu: kedykoľvek sa ta pohrúžil, vždy vyniesol na javo nové prebobaté poklady a kládal jich na oltár českého umenia. Trásúcou sa rukou, s lícom zaroseným pokrýva dnes Musa česká vavrinom hrob svojho veľkha, nariekajúc: „Nehynúce sú tvoje zásluhy — a nesmiernou mi zratou tvoj veľmi časný hrob!“ Bol tvorcom krás, bol tlumočníkom srdca ľudského, bol dôverníkom celej prírody a najpovoľanejším rečníkom jej: čoho sa dotkol, to nebolo len zlato hneď, to bolo čarovné svetlo a teplo, to malo cit a život a mluvu kúzelnú. — Bol v mrákotnom svete vždy pozeňnaným svetlonosom, bol pravdy obhájom a bojovníkom práva, bol všetkej krivdy nenávisťník a kárateľ, všetkých utiskovaných, opustených bol priateľ bratský. Veliké jeho srdce horúce milovalo všetko, čo krásneho a dobrého, no najvrúcnejšie miloval svoju vlasť. Jej všetky jeho myšlienky a túžby boli zasvätené, jej náležalo všetko jeho snaženie a konanie. Jej pomôcť, ju povzniesť, ju obohatiť, ju osláviť pred všetkým svetom: to bolo jemu vždy žiadostou najvyššou. — A jako spanilá bola jeho povaha, jak usľachtilé jeho skutky, jak znamenité ovocie jeho činnosti: tak i živobytie jeho bolo utešené. On nepísal len verše lúbezné — celá jeho pozemská púť je jedinou krásnou básňou! — Ó žiaľ len, že básen tá skončuje tak tragicky! Žiaľ, že rodine svojej, priateľom, že umeniam i vlasti odňaty je tak skoro, odňaty je v tú dobu, kde jeho nadanie a jeho sila boli v plnom rozkvetu! — Krutá je nám všetkým predčasná jeho smrť, plač rozlieha sa po všetkých vlastiach českých — a preca usúdiť musíme, že nad takú smrť nemožno si priat krásnejšiu. „Len zovšedniť mi nedaj, Bože!“ — tak si priat a Bôh ho vyslyšal: v plnej sile na vrcholci slávy, bez bolasti, ticho usnúť — to smrť básnikova, tak poetická, jako bol jeho život. On nikdy nenariekal, on nikdy hlavu nevesal, vlastnej smrti hľadel oproti okom pokojným. Hľa, čo sám povedal:

„To mi dosti, v chvíli pravé
 Že vydechnul jsem nápěvy.
 V nichž zaplesal jsem beze stesku
 A dotesknul se úlevy.
 Pak nechť zahrajou si větry
 Nad hrobu mého trávníkem,
 Já v chvíli své, v mých růží květu
 Jsem přec jen býval slavíkem.“

Bol slávikom, nad ktorého v českých hájoch nikdy neslychali milostivejšieho! Teraz náhle umlká Potuchy na oblohe červánky, „večernie temno sa rozhostilo vókol“ — ach, to nad našim Háikom sa sklania čierny prapor. A ten tlkot srdca a tá búrka v duši, a tie smutné vzdychy a to žiaľne štkanie — to poslednia Háikova pieseň večernia, posledni i v prírode spev! — Umlkly navždy ústa slávikove! Avšak tie spevy, ktoré vydýchol, v ktorých plesal v dobe svojej, v kvete rúz svojich — tie čarokrásne spevy nezahnú, neumlknu, ale budú znief k poteche a radosti jednomu pokoleniu za druhým. — Po zemi rozhostilo sa temno — avšak na nebi našom vychádza nová hviezda, žiaracia milým, jasným, kludným svetlom, ktoré nepotučne po veky. — Tou hviezdou je Tvoje meno vzácny, milovaný a Ty od nás odchádzaš — avšak nie do hrobu: dvere velebného slávnostného chrámu sa otvárajú pred Tebou a matka Slávie v ňom Teba usadzuje na miesto vznešené, medzi najväčších pevcov, po boku Puškina i Mickiewicza. Ty nie si mŕtvý — ty si nesmrteľný! S Tvojou rakvou len sa rozlučujeme — Tvoj duch s nami zostáva, a Tvojim domovom je teraz naše srdce, z ktorého Ťa nedovedia vychvátit žiadna moc. Tá láska, ktorá žije po Tebe, nenie menšia, lež Tvoja nehasnúca, nevädnuca sláva!“ — Tak hovoril redaktor „Osvety“ Václav Vlček na cintorí Vyšehradskom tichého večera, ktorým končil sa 10. október. Plamene početných sviec ožiarovali rakev nad otvoreným hrobom položenú, vavrinom pokrytú — a všetci, ktorí tu v hustých zástupoch stáli, plakali usedave. Bol to deň nevyslovného zármutku, deň neočakávaný. Priateľ jeho Vlček píše vo svojej „Osvěte“ č. 11. medzi iným toto: „Hálek

sa vždy zdal vteleným zdravím; nikdy sme neslyšali, že by choravel, vzostrenia jeho vždy bolo plné života a sily. V polovici mesiaca septembra vyskytly sa na ňom prvé známky, že nenie vo svojej obyčajnej dobrej miere; bol bladá v tvári, hovoril, že mu je nejako nepríjemne — no nebral to nič na váhu; mal za to, že pri svojich častých výletoch z Prahy na Závist sa trochu prechladol. V nedeľu dňa 20. sept. urobil poslednýraz taký výlet, 21. večer bol naposledy v schôdzke „Umeleckej besedy;“ nemoc sa ohlasovala dôraznejšie, a lekár privolaný oznámil, že tu nemoc ťažká, zánet pohrudnice. Ošetrovaný súc najnežnejšou starostou vzornej svojej manželky oznamoval nám Hálek po niekoľko dňoch, že šťastne krízu prestál, že vyviazol z nebezpečenstva, ale že celé týždne ešte bude musieť na lôžku stráviť. Bol ustavične veľmi pokojný, neprejavil žiadnu netrpezlivosť. A my všetci boli sme tej najlepšej nádeje. Však tu lekári pozorovali, že k nemoci jednej sa pridružila iná, veľmi nebezpečná — a skoro oznamovali tú ohromujúcu novinu, že niet žiadnej pomoci! Nemocnému ovšem nebezpečenstvo utajeno, on sám to netušil, on do poslednej chvíle nič nepochyboval o svojom skorom uzdravení . . . Do poslednej chvíle zostal i pri jasnom vedomí, oslaboval síce a oko zhasínalo, no odpovedal rozumne a určite. Slabosť rýchle vzrastala, nemocného vždy viac premáhala driemota — až dňa 8 okt. po poludní usnul na večnosť?! . . . Pohrab jeho bol veľkolepou národnou trýžňou — nad žiadnym hrobom naše pokolenie nevylialo tak hojné a tak srdečné slze jako nad hrobom Háikovým!“

Eucalyptus globosus. Dľa novín vo San Francisku vychádzajúcich vysádzalo sa viacej lež million týchto stromov ku vysušeniu močiarov a zlepšeniu vzduchu. Pri Haywardse v Kalifornii vysádzalo sa 150.000 tých stromov, z ktorých nektoré sotva päť rokov staré už 40—50 stôp vysoké sú. Vo svojej domovine, v Austrálii, dosiahne strom ten asi 300 stôp výšky a 30—50 stôp v objeme.

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Andeliček strážca, obsahujúci poučenia, modlitby a pesničky pre katolícké deti. Vydaný od Dr. Ondr. Radlinského, farára kútskeho. V Uhor. Skalici, 1872. Tlačou Fr. X. Škarnicla Synov. XVI.; str. 250 a XX.; cena broš. výtisku 25 kr. K dostaniu u vydavateľa v Kútoch (o. p. B. St. Georg, via Hohenau).

Všeobecná Sbirka cirkev. katolíckých pesničiek slovenských, už opravených v troch častiach s prídavkom nektorých pobožností. Usporiadal a na svetlo vydal Dr. Ondrej Radlinský, farár Kútsky, arkas rímsky a censor diecesánsky. Vo Viedni, 1874. Tlačou kongr. PP. Mechitaristov (Seidl-Mayer). VIII.; str. 264; cena 1 zl. 30 kr.

Letopis Matice Slovenskej. Ročník XI. Sväzok II. Sostavil Fr. V. Sasinek, tajomník „Mat. Slov.“ Matičných spisov č. 38. Turč. Sv. Martin. Knižt.-účasť. spolok. 1874. Veľká VIII.; str. 144; cena 80 kr. Sv. II. obsahuje tieto vedecké a poučné pojednania: Zvolensko-Lubčiansky zámok, od Fr. V. Sasinka; Rodopis Zápoľských, od Št. Hyroša; Maďari v X. storočí, od Jonáša Záborského; Listiny (Pongráčovské), podáva Fr. V. Sasinek; Slovensko-Lubčianska krstnia kniha, od Fr. V. Sasinka.

Malý účtovník. Prostonárodné poučenie o nových mierach a váhach metrických, dňa 1. jan. 1876 do života vstúpili majúci. K napomôženiu školského vyučovania a pre domácu poradu v obchode spísal a vydal D. G. Lichard, vysl. profesor vied prírodných, redaktor a vydavateľ hosp. remeselníckych novín „Obzoru.“ V Skalici, 1874. Písmom a tlačou Jozefa Škarnicla. Malá VIII.; str. 36; cena 10 kr.

Jadro Nábožných Výlevov. Druhé vydanie. Tlačou kongr. PP. Mechitaristov. Vo Viedni, 1867. VIII.; strán 365 a XVI.; cena obyčajného viazaného výtisku 1 zl. 20 kr., skvosnejšieho 2 zl. 30 kr.

Nová knižnica pro mládež. Pořádajú M. Weinfurt a Fr. A. Zeman. Ročníku V. sv. 3.: „Obrazy z dějin vlasti.“ Pro mládež sestavil Edvard Erben, někdy professor na vyšších školách v Pisku, starosta „Zlaté knihy dívek českých.“ Třetí, opravené vydání. S 11 původními obrázky. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1875. XVI.; str. 74; cena 20 kr.

Sbirka spisův dramatických. Svazek III.: Sklenice vody, aneb Účinky a příčiny. Veselohra v pěti jednáních. Sepřal E. Scribe. Českému jevišti podává Žofie Podlipská. V Praze. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. 1875. XVI.; str. 106; cena 70 kr.

Budečská zahrada. Obrázkový časopis pro mládež. Ročníku VI. č. 1. Odpovědný redaktor: Jan L. Mašek. Nakladatel: J. Otto v Praze. Vychází 15. každého měsíce ve formátě velké osmerky. Předplácí se celoročně 1 zl. 80 kr. v kněhkupectví J. Otty v Praze (Sv. Václavské náměstí č. 14).

Háj. Časopis pro lesníka, myslivce a přítele přírody, vychází ve třineďních lhůtách v sešitech o 2—3 arších v barevné obálce. Majitel a redaktor J. Doležal, lesník. Spoluredaktori K. Schindler, Karel Ponec, Josef Vrbata, Josef Zenker, Petr Hobza a Ladislav Pospíšil. Předplatné na „Háj“ stojí celoročně 5 zl. (u J. Doležala, lesníka v Krouné v Chrudimsku).

Listáreň redakcie a administrácie.

P. Petruškín. Práce pošlite. Povest Vám pošleme; bude dobre, keď ju opravíte. — P. t. páni S. Chalúpkka, J. Král, J. Graichman, Nezabudov. Zabudli ste na nás?! — P. R. U. v M. Preklad Schillerovej básne „Pieseň o zvone“ dost je podarený; ale v ňom ani chýru o dákyh rytmičkých rozmeroch. Prečítaj si moje pojednanie o prízučnej prosodii v I. r. „Slovesnosti.“ — P. S. T. v Ch.

Dieky! A dáke práce pošlete? — Upozornenie. Behom novembra dopošleme našim početným dlžníkom „Correspondenz-Karty“, aby sme jich uvedomili o koľkosti jich nedoplatku. I upozorňujeme na toto ct. obecnstvo svoje po predku, aby sme všetkým omrzlostam vyhli. Peniaze potrebujeme; v tlačiarňi darmo netlačia a pravota v každom páde stojí peniaze. Sapienti sat!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II. III a IV. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl. — „Orlo“ vychádza vo 12 sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Knižtlač.-účasť. spolok v T. Sv. Martine.